“Za život svijeta” Pastoralne smjerniceza apostolat vjernika laikau Crkvi i društvuu Hrvatskoj

HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA

Za život svijeta

Pastoralne smjernice za apostolat vjernika laika u Crkvi i društvu u Hrvatskoj

KRATICE

AA *Apostolicam actuositatem*, Dekret o apostolatu laika Drugoga vatikanskog sabora

CL *Christifideles laici – Vjernici laici*. O pozivu i poslanju laika u Crkvi i svijetu. Enciklika pape Ivana Pavla II.

DPSŽZ *Direktorij za pastoral sakramenata u župnoj zajednici*, Hrvatska biskupska konferencija, Glas Koncila, Zagreb, 2008.

EN *Evangelii nuntiandi*, Apostolski nagovor njegove svetosti pape Pavla VI. episkopatu, kleru i vjernicima cijele Crkve

GS *Gaudium et spes*, Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu Drugoga vatikanskog sabora

GE *Gravissimum educationis*, Deklaracija o kršćanskom odgoju Drugoga vatikanskog sabora

HBK Hrvatska biskupska konferencija,

HKP Hrvatski katolički pokret

KA Katolička akcija

KKC *Katekizam Katoličke Crkve* (1993.)

KSNC *Kompendij socijalnog nauka Crkve*, Papinsko vijeće »Iustitia et pax«, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2005.

LG *Lumen gentium*, Dogmatska konstitucija o Crkvi Drugoga vatikanskog sabora

NSP *Na svetost pozvani*, Pastoralne smjernice na početku trećeg tisućljeća, Hrvatska biskupska konferencija, Glas Koncila, Zagreb, 2002.

ZKP *Zakonik kanonskog prava*

ŽK *Župna kateheza u obnovi župne zajednice. Plan i program*, NKUHBK – HILP, Zagreb – Zadar, 2000.

PREDGOVOR

Predajemo ove pastoralne smjernice u ruke svim članovima Crkve, u nadi da će one potaknuti toliko potrebno aktivnije i izričitije uključivanje vjernika laika u ostvarivanje njezina poslanja u našem narodu. Kao i sve tradicionalne kršćanske zemlje, tako i Hrvatsku pogađa sve veća sekularizacija. Na nju treba odgovoriti novom evangelizacijom, radi čijeg je uspješnijeg provođenja Sveti Otac nedavno osnovao posebno tijelo, nazvano Vijeće za promicanje nove evangelizacije.[1] Nova se evangelizacija, dakako, neće moći uspješno ostvariti bez angažiranja svih članova Crkve. Zato »svi kršćani moraju osjetiti da su, u snazi svoga krsnog svećeništva (usp. *1 Pt* 2, 4–5; *Otk* 1, 5–6, 9–10; 20, 6), pozvani surađivati, već prema svojim osobnim prilikama, u

novom evangelizacijskom poslanju za koje je odgovorna cijela Crkva«[2].

Toga moramo postati svjesni svi, a najviše naši vjernici laici, koji su »posebno odgovorni – i u tom ih smislu treba ohrabrivati – za evangelizaciju kultura, unošenje snage evanđelja u život obitelji, posao, *masovne medije*, sport, slobodno vrijeme i za promicanje kršćanskih vrijednosti u društvu i javnom životu, narodnom i međunarodnom«[3]. Naime »zadaća je laika, po vlastitom pozivu, tragati za Božjim kraljevstvom baveći se vremenitim stvarima i uređujući ih po Božjemu. Oni žive u svijetu, to jest u svim i pojedinačnim službama i poslovima svijeta te u uobičajenim uvjetima obiteljskog i društvenog života, kojima je njihov život na neki način protkan. Bog ih ovdje poziva da obnašajući svoju vlastitu dužnost i vođeni evanđeoskim duhom, tako reći iznutra poput kvasca, pridonose posvećenju svijeta te tako u prvom redu svjedočanstvom svojega života, blistajući vjerom, nadom i ljubavlju, drugima očituju Krista.« (*LG* 31)

A u izvršavanju tog njihova poslanja dužni su im pomagati svi, kako mi biskupi tako i svećenici, redovnici i redovnice (usp. *AA* 25). Svjesni toga, želimo i ovim dokumentom našim laicima pružiti nužnu orijentaciju, svjedočeći im svoju blizinu i ohrabrujući ih »da budu kršćani jake nade, čvrsto usidreni u sigurnost da je Gospodin uvijek uz svoje sinove«[4]. Neka vas, dragi vjernici laici, u izvršavanju vašega kršćanskog poslanja prati Kristova i naša Majka Marija, koju je blaženi Ivan Pavao II. nazvao »Zvijezdom nove evangelizacije«[5].

Vaši biskupi

UVOD

1. Crkva je u svakom vremenu i na svakom mjestu pozvana ostvarivati poziv svoga božanskog Utemeljitelja: »Pođite po svem svijetu, propovijedajte evanđelje svemu stvorenju!« (Mk 16,15). Već je prošlo dvije tisuće godina otkad je ona primila taj poziv, ali on u njoj, unatoč tako dugom vremenskom razmaku, i na početcima 21. stoljeća s nesmanjenim intenzitetom odzvanja, kako u srcima zaređenih službenika – biskupa, prezbitera i đakona, tako i u srcima vjernika laika, koji su njezini najbrojniji članovi.

Polazeći od toga da su svi članovi Crkve od Krista poslani, mi biskupi

Hrvatske biskupske konferencije, svjesni svoje odgovornosti za cijelu Crkvu, želimo pomoći da upravo vjernici laici u novim okolnostima izvrše što bolje svoju odgovornost za poslanje koje su primili svi. Tu pomoć vjernicima laicima trebaju također neumorno pružati zaređeni službenici, prezbiteri i đakoni, kao i redovnici i redovnice. S pravom možemo tvrditi da će samo zajedničkim naporima doći do novog vrednovanja uloge vjernika laika u našoj Crkvi i društvu. Poznato je da je važnost njihove uloge posebno istaknuo Drugi vatikanski koncil, ali zbog ondašnjih političkih okolnosti naša Crkva nije bila u mogućnosti u potpunosti provesti koncilske smjernice. Sada je došlo vrijeme za nadoknađivanje propuštenog. Tom cilju treba upravo poslužiti ovaj naš dokument o apostolatu laika u našoj Crkvi i društvu naslovljen »Za život svijeta«.

- Dokument je podijeljen na sedam poglavlja. U prvome, naslova *Kratak pregled povijesti organiziranog djelovanja hrvatskog laikata*, prikazani su najvažniji momenti organiziranog djelovanja vjernika laika u nas od početka prošlog stoljeća do danas. U drugome, nazvanom *Teološki temelj i kanonski okvir djelovanja vjernika laika*, izložene su teološke i crkvenopravne odrednice djelovanja laikata s posebnim naglaskom na *suodgovornosti* i *suradnji* kojima su obuhvaćena dva ključna područja apostolata laika s pripadajućim modelima djelovanja. Treće poglavlje dokumenta, *Područja suodgovornosti vjernika laika u Crkvi i u društvu*,donosi opis deset područja suodgovornosti vjernika laika u poslanju Crkve, dok su u petom, nazvanom *Ostvarivanje suodgovornosti*, izloženi konkretni modeli kako tu suodgovornost ostvariti. *Različite službe u Crkvi* naslov je petog poglavlja u kojemu je obrađeno pitanje suradničkih zvanja vjernika laika, a šesto, naslovljeno *Prioriteti za djelovanje vjernika laika u aktualnoj situaciji*,ukazuje na neke prioritete koji stoje pred hrvatskim vjernicima laicima, koje se ujedno potiče na aktivno sudjelovanje u njihovu rješavanju. Završno, sedmo poglavlje naslova *Djelovanje vjernika laika u vjerničkim društvima i skupinama vjernika* ističe važnost udruženih oblika laičkog apostolata putem kojih vjernici laici također daju plodonosan doprinos evangelizaciji sredine u kojoj žive i rade. Naime, »ljudskoj i kršćanskoj potrebi odgovara da se vjera ispovijeda u zajednici i da se apostolski djeluje u jednodušnoj suradnji (usp. AA, br. 18).«[6]

1. Kratak pregled povijesti organiziranog djelovanja hrvatskog laikata

- Organizirano djelovanje hrvatskih vjernika laika započelo je početkom

prošlog stoljeća i do danas je prošlo nekoliko različitih vremenskih razdoblja, ali i različitih faza razvitka. Svako razdoblje tog djelovanja obilježeno je određenim specifičnostima, posebno društveno-kulturnim ozračjem dotičnoga vremena. Može se govoriti o sljedećim razdobljima: prvo od 1900. do početka Drugog svjetskog rata; zatim razdoblje komunističke vladavine, koje će na posebno snažan način utjecati ne samo na život i djelovanje vjernika laika nego i cijele Crkve; treće je razdoblje ono od početka demokratskih promjena početkom 90-tih godina prošlog stoljeća do danas. Dakako, ovako izdvojena razdoblja predstavljaju samo okvire za proučavanje života i djelovanja hrvatskog laikata.

Od početka organiziranog djelovanja do Drugog svjetskog rata

- Kao simboličan početak organiziranog djelovanja vjernika laika u Hrvatskoj obično se uzima *Prvi hrvatski katolički sastanak*, koji je održan u Zagrebu od 3. do 5. rujna 1900. godine.[7] Iako se neki oblici organiziranog djelovanja hrvatskih katolika javljaju i prije navedenoga sastanka, okupljanje i djelovanje koje je uslijedilo bilo je puno snažnije i izražajnije. Pogotovo će *Hrvatski katolički pokret* razviti snažnije djelovanje nakon tog skupa. Sveukupno to zbivanje dio je šireg ozračja u Crkvi koje je zahvatilo i Hrvatsku, a svojstveno mu je bilo unapređenje organiziranog djelovanja katolika u javnom životu sa svrhom obrane katoličkih načela. Prvi hrvatski katolički sastanak bio je najsnažniji odziv hrvatskih katolika na poziv pape Leona XIII. koji je, u povodu jubilarne godine 1900., pozvao vjernike na javno očitovanje katoličke vjere i na obranu njezinih vrijednosti.

- *Hrvatski katolički pokret* (dalje: HKP) predstavlja jedinstvenu i slojevitu pojavu na našim prostorima.[8] Nastaje pod utjecajem katoličkog pokreta na njemačkom području gdje se katolički pokret najprije pojavio. Osnovna mu je karakteristika bila nastojanje da se iz same vjerničke baze čuje odgovor katolika na sve snažniji utjecaj modernističko-liberalnih ideja na društveno-kulturnom planu. Budući da su hrvatski krajevi bili sastavni dio Austro-Ugarske Monarhije, naši su se intelektualci školovali uglavnom na njemačkom govornom području, pa je otuda i razumljiv utjecaj njemačkog katoličkog pokreta. Ključna osoba HKP-a bio je krčki biskup Anton Mahnić.[9] Glavna mu je briga bila duhovna i intelektualna formacija katoličke mladeži kako bi ona bila sposobna prožeti društvo katoličkim načelima. Tome su trebale poslužiti organizacije katolika i tisak. Najpoznatija revija, s tim ciljem pokrenuta 1903. godine, bila je *Hrvatska straža*. Prve organizacije

katoličke mladeži nastale su u Beču zauzimanjem svećenika Ivana Butkovića, kojega je u Beč poslao biskup Mahnić. Butković je ondje osnovao prvo hrvatsko katoličko akademsko društvo koje je nazvao *Hrvatska*. Dolazak Ljubomira Marakovića posebno je značajan zbog izdavanja studentske katoličke revije *Luč*, počevši od 1905. god. Revija kasnije izlazi u Zagrebu. Biskup Mahnić organizirao je od 21. do 23. kolovoza 1906. god. *Prvi studentski katolički sastanak*, koji označava početak organiziranog djelovanja HKP-a. Iste godine počela je djelovati studentska udruga *Domagoj*.[10] Članovi formirani u ovoj udruzi prozvani su *seniorima*. *Domagoj* će postati glavnim nositeljem djelovanja studentskoga dijela HKP-a. U njegovu okrilju stasali su poznati intelektualci kao što su Petar Rogulja, Rudolf Eckert i drugi. Godine 1913. osniva se *Hrvatski katolički seniorat* koji postaje glavnim promicateljem djelovanja HKP-a.

- *Katolička akcija*[11] (dalje: KA) službeno je promovirana enciklikom pape Pija XI. *Ubi arcano Dei* 1922. godine (br. 45-46). Za razliku od *Katoličkog pokreta*, pokrenuta je odozgo, tj. od hijerarhije. Papa je promovirao ovaj novi način okupljanja i djelovanja laika kako bi potaknuo suradnju laika s hijerarhijom Crkve. Laici su pozvani dosljednim kršćanskim životom obnoviti vjernički život. Dvadesetih godina prošlog stoljeća u hrvatskim krajevima došlo je do formiranja udruge nazvane *Orlovi*. Posvećeni kršćanskom odgoju mladeži naglasak su stavljali na sportske aktivnosti. Duhovnu dimenziju djelovanja ove udruge, pod geslom *Žrtva – euharistija – apostolat*, posebice je razvio blaženi Ivan Merz.

- Kako bi se u cijelosti sagledalo djelovanje hrvatskih katolika prije Drugog svjetskog rata, mora se voditi računa i o društveno-političkim okolnostima onoga vremena, najprije onima u Austro-Ugarskoj Monarhiji, a potom i u Kraljevini Jugoslaviji. Ova druga tvorevina stvorila je nepovoljan okvir za djelovanje Crkve, posebno nakon uvođenja diktature 1929. godine. Iako su brojne katoličke organizacije i udruge bile prisiljene prestati s radom, neki su oblici djelovanja ipak opstali. Kako bi nastavili s djelovanjem, članovi KA-e predvođeni Maricom Stanković osnovali su 1930. *Križarsku organizaciju*,[12] budući da su *Orlovi* godinu dana ranije bili zabranjeni. Ova će organizacija 1934. godine i službeno postati promicateljem KA-e. Preživjeli su također *Domagoj* i *Seniorat*. Neke od organizacija *Seniorata* djelovale su do kraja tridesetih godina prošlog stoljeća. Iako su i nakon početka Drugog svjetskog rata postojale neke udruge organiziranih katolika, više nije bilo moguće razviti sustavnu aktivnost kakva je postojala prije. Po završetku rata službeno su, zbog novonastalih okolnosti, dokinute organizacije KA-e. *Križari* su 1992. godine ponovno obnovljeni, ali kao privatno vjerničko društvo. Mandat KA-e do danas nitko nije preuzeo na sebe niti je ikome dodijeljen.

Treba dodati da su katolički laici vodili i Hrvatske socijalne tjedne između dvaju svjetskih ratova, čije je održavanje ove godine ponovno pokrenuto.

Od početka komunističke vladavine do demokratskih promjena

- Završetkom Drugog svjetskog rata i dolaskom komunista na vlast situacija je za cijelu Crkvu, a za vjernike laike pogotovo, postala izuzetno teška. Novi društveno-politički sustav bio je izuzetno nepovoljan za crkveno djelovanje. Jedino je kleru bilo omogućeno isključivo pastoralno djelovanje, dok su sva društva i udruge vjernika laika bili zabranjeni. Istovremeno su mnogi aktivni vjernici laici bili prognani ili zatvoreni, a mnogi i ubijeni. Slična je sudbina zadesila i brojne svećenike, redovnike i redovnice. Simbol cijele trpeće Crkve u hrvatskom narodu postao je kardinal Alojzije Stepinac. Problemi su za Crkvu, a pogotovo za vjernike laike, dodatno zakomplicirani zabranom crkvenoga tiska, vjeronauka u školi, odlaska na nedjeljne mise vjernicima u javnim službama i svakog kontakta s Crkvom, nepriznavanjem crkvenih brakova od strane države itd. Svim time stvarao se novi socijalistički mentalitet koji će nanijeti velike štete samom osjećaju crkvenosti mnogih vjernika, a još više življenju i djelovanju iz vjere. Ipak, većina vjernika ostat će vjerna Crkvi živeći svoju vjeru osobno i u obitelji, a velikim dijelom i u župnoj zajednici.

- Počevši od 1960. godine situacija se počela polako mijenjati, a potpisivanjem Protokola između Jugoslavije i Svete Stolice 1966. godine došlo je do svojevrsnog razjašnjenja u odnosima Crkve i države, iako će trend državne politike prema Crkvi i dalje ostati isti. To će posebice biti vidljivo nakon 1971. godine, kad je ugušeno *Hrvatsko proljeće*. Najvažniji događaj koji će i u Hrvatskoj dati dodatne impulse za djelovanje Crkve u svim segmentima bio je Drugi vatikanski koncil.[13] U pokoncilskom ozračju malobrojni će vjernici laici s vremenom postati sve aktivniji u crkvenom djelovanju.

- Djelovanje vjernika laika nakon Koncila prisutno je na nekoliko područja. Valja podsjetiti na djelovanje tzv. *crkovinara,* odnosno *crkvenih tutora*, koji su župnicima pomagali u brizi za materijalna crkvena dobra, a čiju će ulogu kasnije preuzeti župno ekonomsko vijeće. No prije nego u župnim tijelima, malobrojni su se laici u to vrijeme

angažirali na nekim drugim područjima. Između rijetkih ustanova, udruga i društava vjernika laika treba izdvojiti djelovanje *Suradnica Krista Kralja*. Tu su i određene *bratovštine* koje imaju vrlo dugu tradiciju. Prva *pastoralna vijeća* pojavila su se počevši od 1967. godine, a nešto kasnije i *ekonomska*. S vremenom će laici postajati sve aktivniji u određenim crkvenim službama i zaduženjima, kao što su ministranti, pjevači, čitači, a ne smije se zaboraviti ni *sakristane* koji su i prije djelovali pružajući svećenicima vrlo značajnu pomoć. Također će se u nekim biskupijama i župama početi organizirati susreti odgojno-katehetske naravi poput seminara, tribina, škola i sl., na kojima će sudjelovati i značajan broj laika.

- Od pokreta i udruga vjernika koje će u postkoncilsko vrijeme zaživjeti na našim prostorima treba izdvojiti: *Seminare za evangelizaciju*, *Kursiljo*, *Neokatekumene* te više manjih udruga mladih, kao što su *Jordan* i *Zamka*. Laici će postati vrlo aktivni i u djelovanju *Caritasa*. Treba istaknuti i djelovanje *Trećih franjevačkih i dominikanskih redova*, zatim *Fokolara*, *Apostolata molitve* i dr. Poneki laici bit će aktivni i u promoviranju *katoličkog tiska*. Od tiskovina koje su u tom smislu značajne ističemo: *Veritas*, *Glasnik Srca Isusova i Marijina*, a posebice *Glas Koncila* i *Kanu*. Laici su surađivali i u aktivnostima *Kršćanske sadašnjosti*. Oni su surađivali i u izdavanju drugih teoloških časopisa kao što su *Svesci, Crkva u svijetu*, *Služba Božja* i *Obnovljeni život*. Bili su aktivni i u *Hrvatskom književnom društvu sv. Ćirila i Metoda*. Predstavnici naših vjernika laika sudjelovali su i u radu *Trećeg svjetskog Kongresa apostolata laika u Rimu*, od 11. do 18. listopada 1967. Veliki su napori uloženi i u teološko obrazovanje barem jednoga dijela vjernika laika, posebice studenata,[14] pri čemu su značajnu ulogu odigrali *Instituti za teološku kulturu laika* pri našim visokim crkvenim učilištima.

- Težak udarac pokoncilskom buđenju laičkog apostolata zadat će brutalno gušenje *Hrvatskog proljeća* početkom sedamdesetih godina prošlog stoljeća. Od tada će režim s posebnom pozornošću pratiti te nastojati suzbiti bilo kakav angažman vjernika laika. To će osjetno umanjiti njihove aktivnosti, što će imati za posljedicu njihovu pojačanu pasivnost. Prepreku za aktivnije djelovanje laika predstavljat će i tradicionalne pastoralne sheme, kao i klerikalne tendencije kod jednog dijela svećenstva. Treba spomenuti i pokušaje režima da zloupotrijebi laikat na štetu crkvene hijerarhije te tako unese nered u crkvene redove, što je rezultiralo distancom i oprezom dijela klera u odnosu na aktivnije djelovanje vjernika laika. Ipak, Crkva će u nadolazećem periodu činiti ono što je bilo moguće kako bi široke slojeve hrvatskih vjernika potaknula na aktivan vjernički život i svjedočenje.[15] U tom ozračju pojavit će se i profilirati na hrvatskoj teološkoj i kulturnoj sceni neka istaknutija imena iz redova vjernika laika, kao što su: Radovan Grgec, Sibe Zaninović, Hela Znidarčić, Ljiljana Matković-Vlašić, Stela Tamhina, Smiljana Rendić, Željko Mardešić i dr.

- Mnogi svećenici, brojni bračni parovi, mladi, liječnici i drugi stručnjaci potaknuli su sustavniji *pastoral braka i obitelji* koji će se od sedamdesetih godina nadalje sve više razvijati. Hrvatski su vjernici u velikom broju uzeli udjela u proslavama trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata koje su diljem domovine slavljene sedamdesetih i osamdesetih godina prošlog stoljeća. Predstavnici naših vjernika laika sudjelovali su i na Sinodi biskupa u Rimu 1987. godine koja je bila posvećena temi *Poziv i poslanje laika u Crkvi i svijetu dvadeset godina nakon Drugog vatikanskog sabora.* Iste je godine temi *Suodgovornosti vjernika laika za Crkvu i svijet* bio posvećen i XXVII. Teološko-pastoralni tjedan za svećenike u Zagrebu.

Od demokratskih promjena do danas

1. Demokratske promjene i promijenjeni odnos državnih vlasti prema Crkvi otvorit će početkom zadnjeg desetljeća prošlog stoljeća brojne mogućnosti za organizirano i sustavno djelovanje vjernika laika. Prva aktivnost u koju su se vjernici laici s teološkom i katehetskom izobrazbom jače uključili bila je *vjeroučiteljska služba u školi*. Od školske 1991./1992. godine brojni će vjeroučitelji laici preuzeti ovu odgovornu službu.[16] Pored toga, ne smije se zaboraviti ni sudjelovanje mnogih vjernika i vjerničkih zajednica, zajedno s biskupima, svećenicima, redovnicima i redovnicama, u mnogim *karitativnim aktivnostima* tijekom Domovinskog rata, u pomoći stradalima i prognanima. Sve te i mnoge druge aktivnosti nastavljene su i po završetku Domovinskog rata.

2. Događaj koji će na početku ovog novog razdoblja obilježiti nastojanja Crkve oko sustavnog i sređenog djelovanja laikata bio je *Skup hrvatskih vjernika laika u Zagrebu*, od 16. do 18. listopada 1992., na kojemu je sudjelovalo više od 600 predstavnika vjernika laika iz domovine i inozemstva.[17] Imajući u vidu našu konkretnu situaciju, na skupu je u svjetlu apostolske pobudnice Ivana Pavla II. *Christifideles laici* obrađen veći broj tema iz područja apostolata vjernika laika.

3. Drugi važan skup sličnog karaktera bili su *Studijski dani hrvatskih vjernika laika* u Zagrebu, od 31. ožujka do 1. travnja 1995. godine. Skup je bio posvećen temi *Crkva, demokracija, opće dobro u Hrvatskoj*.[18] Njegovi su sudionici pokušali sustavno obraditi cijeli niz društveno aktualnih pitanja hrvatskoga društva, imajući u prvom redu na umu doprinos vjernika laika.

4. Nakon ovoga organizirana su do danas još dva velika skupa studijskoga tipa. Prvi je održan u Zagrebu i Krku od 29. do 31. ožujka 2001. godine na temu *Hrvatski katolički pokret*.[19] Skup je pokušao s povijesnog motrišta osvijetliti brojne aspekte djelovanja HKP-a prije Drugog svjetskog rata. Drugi skup, koji je bio usmjeren na proučavanje aktualnog stanja hrvatskog laikata, kao i na mogućnosti i perspektive organiziranog djelovanja laika danas, održan je u Osijeku od 5. do 6. listopada 2001., pod nazivom *Simpozij hrvatskih vjernika laika*.[20] Ovaj je znanstveni skup nastojao sagledati cjelinu situacije hrvatskog laikata te ponuditi konkretne prijedloge za poboljšanje djelovanja laikata u novim okolnostima.

5. Vjernici laici danas su angažirani u različitim crkvenim službama i zaduženjima: ministranti, sakristani, zvonari, čitači (u najvećoj mjeri oni koji nisu službeno postavljeni), zatim, u manjem broju, akoliti i izvanredni djelitelji pričesti, djelatnici u različitim biskupijskim uredima, u župnim i biskupijskim pastoralnim i ekonomskim vijećima i dr. Uočljiva je sve aktivnija i snažnija prisutnost pokreta i skupina vjernika u našoj Crkvi, kao i trećih redova pri redovničkim zajednicama te svjetovnih instituta. Brojni vjernici laici sudjeluju također u različitim formativnim i duhovno-teološkim događajima kao sudionici ili kao organizatori.[21] Neki visokoškolovani laici djeluju i kao profesori i predavači na našim teološkim učilištima. Među događajima koji se na nacionalnoj, regionalnoj i biskupijskoj razini organiziraju i u kojima uzima udjela velik broj vjernika ističu se brojna hodočašća, nacionalni i biskupijski susreti mladih, molitvena i duhovna okupljanja i sl.

6. Crkva u Hrvata poduzima također velike napore kako bi se povećao broj stručno formiranih vjernika laika koji bi se kao *animatori i suradnici* uključili u njezino pastoralno poslanje. Ne smije se zaboraviti ni *odgojiteljice u predškolskim ustanovama*. Brojni vjernici laici volonterski djeluju i u različitim karitativnim i drugim crkvenim ustanovama i pothvatima. Pojavila su se i nova vjernička društva i udruge vjernika laika. Među njima valja razlikovati strukovne udruge i one koje nastoje promicati kršćanske vrijednosti u društvenom životu te društva koja na osobit način njeguju neki oblik duhovnosti i molitvenoga života ili su posvećena izrazito karitativnom radu.[22] Jačanje struktura suodgovornosti u pojedinim biskupijama i župnim zajednicama odražava se pozitivno i na prisutnost i organizirano djelovanje vjernika laika unutar biskupijskih i župnih zajednica. Sve to prati i sve veća briga za njihovu pastoralno-katehetsku i duhovnu izgradnju. U najnovije vrijeme to rađa i snažnijim zauzimanjem vjernika laika, bilo pojedinačno bilo udruženo, na različitim područjima društvenog, kulturnog, odgojnog i profesionalnog života i rada. Ipak, sve su to samo obećavajući počeci osvješćivanja našeg laikata za suodgovornost i suradnju u apostolatu. Svjesni smo da treba uložiti još mnogo sustavnog rada kako bi se stvorila »kritična masa« vjernika laika koji će izazvati promjenu mentaliteta i time buđenje iz ravnodušnosti i neaktivnosti ostalih.

2. Teološki temelj i kanonski okvir djelovanja vjernika laika

- Svi su vjernici, pa tako i vjernici laici, svatko prema svome položaju, pozvani izvršavati crkveno poslanje u svijetu. Krist je svoje učenike poslao u svijet da navještaju evanđelje te budu »sol zemlje« i »svjetlost svijeta« (usp. Mt 28, 18-20; 5, 13 -16). Stoga svaki vjernik, pored toga što je odgovoran za osobno posvećenje, ima zadaću naviještati Kristov nauk u društvenoj zajednici u kojoj živi, i to prema načelu »isti Duh, različiti darovi«, odnosno »jedno poslanje, različite službe«. Na taj se način omogućava skladno i odgovorno djelovanje svih članova Crkve za njezin rast i njezino poslanje. Poslanje Crkve je jedno, ali u njemu se sudjeluje na različite načine. Vjernici laici, s obzirom na konkretnu svakodnevnu prisutnost u svjetovnom životu, imaju posebnu mogućnost naviještanja evanđelja u živome tkivu društva. Djelovanje Crkve, kao bitno jedinstvene stvarnosti, iziskuje prepoznavanje i poštovanje različitosti službi, zaduženja i životnih stanja u kojima pojedini vjernici žive i djeluju. Zato je vrlo važno najprije uočiti vlastitosti poziva vjernika laika. Upravo to omogućava ispravno vrednovanje uloge laika, kako u odnosu prema pozivu i službi zaređenih službenika tako i prema mogućnostima koje njima samima stoje na raspolaganju za aktivno i plodonosno življenje kršćanskoga poziva u svijetu.

- Drugi vatikanski sabor naziva *laikom* onog vjernika koji nije dionik sakramenta reda niti je svečanim polaganjem redovničkih zavjeta postao redovnikom ili redovnicom (usp. LG, br. 31). No pritjelovljen Kristovu Mističnom Tijelu po krštenju, *vjernik laik* na sebi vlastit način sudjeluje u trostrukoj Kristovoj službi: proročkoj, svećeničkoj i kraljevskoj te je na temelju toga pozvan sudjelovati u ukupnom poslanju Crkve (usp. LG, br. 31). Ono što teološki određuje vjernike laike jest *svjetovni značaj* (*indoles saecularis*) (usp. LG, br. 31). Time se ističe prvotna upućenost vjernika laika na svjetovnu dimenziju života u kojoj, kao krštenici – članovi Crkve, ostvaruju svoj udio u ukupnom poslanju Crkve. To ne znači da svoj udio ne mogu ostvariti i unutar crkvenih službi i zaduženja, ali djelujući u tim službama i zaduženjima djeluju

samo kao vjernici laici.

- »Zadaća je, pak, vjernika laika, po vlastitom pozivu, tragati za Božjim kraljevstvom baveći se vremenitim stvarima i uređujući ih po Božjemu… Njima, dakle, na osobit način pripada tako rasvijetliti i urediti vremenite stvari, s kojima su tijesno povezani, da one bivaju i rastu u skladu s Kristom te budu na hvalu Stvoritelju i Otkupitelju« (LG, br. 31). Važna je crkvenost djelovanja laika kao vjernika – krštenika čiji se apostolat i sudioništvo u samom spasonosnom poslanju Crkve zasniva na sakramentima kršćanske inicijacije (usp. LG, br. 33). Pored toga, oženjeni vjernici laici imaju dužnosti koje se zasnivaju na sakramentu ženidbe i proizlaze iz njega.

- Apostolska određenost karakteristična za sve vjernike laike naziva se *suodgovornost* (usp. LG, br. 37), budući da je posrijedi sudjelovanje svih u ukupnoj odgovornosti za život i poslanje Crkve. Pored suodgovornosti postoji djelovanje koje se naziva *suradnja*, a izvršavaju ga vjernici laici kojima su povjerene službe i zaduženja u Crkvi što ih mogu obavljati upravo kao vjernici laici, tj. uz poštivanje bitne razlike i specifičnosti u odnosu na službe zaređenih službenika. Riječ je isključivo o službama i zaduženjima što ih vjernici laici mogu obavljati na osnovi sudioništva u općem svećeništvu. Samo u tom smislu mogu se, u slučaju potrebe, kompetentnim vjernicima laicima povjeriti neke službe koje su bitno povezane sa službama pastira.

- Govoreći o specifičnom doprinosu vjernika laika u Crkvi važno je istaknuti još neke pojedinosti vezane za njihovo djelovanje. Prije svega, riječ je o njihovoj vlastitoj aktivnosti po kojoj se razlikuju od ostalih članova Crkve. Općenito se može reći da sve što laici čine u Crkvi, čine to kao laici. Životni stalež laika ne razlikuje se od onog kleričkog ili redovničkog po zadaćama koje izvršavaju već po činjenici da laici ne primaju sakrament svetoga reda niti polažu redovničke zavjete. To znači da oni laici koji surađuju s klericima u izvršavanju zaduženja koja po svojoj naravi nisu zaduženja vjernika laika, ostaju laici. Zaduženja od njih ne čine klerike (usp. CL, br. 23).

Župna zajednica kao vlastiti ambijent života i djelovanja vjernika laika

- U temeljima životne određenosti vjernika laika nalazi se župno crkveno zajedništvo. Župna zajednica, kao ambijent crkvenoga života u partikularnoj Crkvi, redovit je okvir kršćanskoga življenja i djelovanja. Opisujući njezine bitne sastavnice, papa Ivan Pavao II. ističe kako je ona zajednica utemeljena u teološkoj stvarnosti euharistijske zajednice (usp. CL, br. 26). Župnik kao vlastiti pastir (usp. ZKP, kan. 519) koji predstavlja dijecezanskog biskupa njezina je hijerarhijska spona s partikularnom Crkvom (usp. CL, br. 26). Iako se župe uglavnom osnivaju na teritorijalnom načelu, one mogu biti, iz posebnih razloga, osnovane i na osobnom načelu (usp. ZKP, kan. 518). Osobnih je župa u našoj pastoralnoj praksi mali broj, zato se ovdje izloženo tiče, prije svega, teritorijalno ustrojene župne zajednice.

- Župna zajednica je konkretan ambijent vjerničkoga života. U njoj se slavi sveta liturgija i euharistija koja je vrhunac cjelokupnog života zajednice. U župnoj zajednici naviješta se Božja riječ čija bogatstva župnik (a pod njegovim vodstvom i župni vikar i đakon u onim župama u kojima djeluju) izlaže vjernicima. *Katekizam Katoličke Crkve* u tom smislu ističe: »Župa je euharistijska zajednica i srce bogoslužnog života kršćanskih obitelji; ona je povlašteno mjesto kateheze za djecu i za roditelje« (KKC, br. 2225). Župa je prostor zajedništva u vjeri. Tu vjernici daju osoban, nezamjenjiv doprinos životu zajednice. Osnaženi snagom Riječi i sakramenata, pozvani su širiti Radosnu vijest evanđelja poglavito vlastitim životom, tako da evanđelje Isusa Krista doista bude prepoznatljivo u osobnom i obiteljskom životu, ali i u profesionalnoj sferi djelovanja, kao i u širem društveno-kulturalnom ambijentu.

- Tumačeći narav i poslanje župne zajednice, Ivan Pavao II. među ostalim njezinim karakteristikama ističe da je župa *organska zajednica* (usp. CL, br. 26). To znači da u njoj župnik (po mandatu dijecezanskoga biskupa) ostvaruje svoju svećeničku odgovornost specifičnim svećeničkim zadaćama koje proizlaze iz njegove navjestiteljske, posvetiteljske i vodstvene službe. Vjernici laici pozvani su prepoznati župu kao zajednicu u kojoj će, pod vodstvom župnika, dati svoj doprinos životu i poslanju Crkve. Župa se tako pokazuje kao redovit okvir ostvarivanja suodgovornostii suradnje vjernika laika u Crkvi i društvu.

- Službe i zaduženja koja vjernici laici mogu obavljati redovito se i najčešće ostvaruju upravo u vlastitoj župnoj zajednici. U njoj oni hrane i jačaju vlastitu vjeru i život iz vjere. U njoj slušaju i razmatraju Božju riječ i sudjeluju u molitvi zajednice. Poticaje koji dolaze iz slušanja i molitve, aktualiziraju u osobnoj i obiteljskoj, kao i u društvenoj sferi života. U zajednici sudjeluju u slavlju otajstava vjere, a vrhunac je slavljenje euharistije. U vlastitoj su zajednici također pozvani davati doprinos crkvenom karitativnom djelovanju.

Osnaženi i hranjeni na duhovno-sakramentalnim izvorima vjernici sudjeluju u poslanju Crkve u svijetu, tj. u onim svjetovnim oblicima života u kojima kao građani svijeta ulaze u interakciju s drugim ljudima u svim društveno-kulturalnim ambijentima. Vjernici laici pozvani su učiniti župnu zajednicu, pod vodstvom župnika, prostorom susreta i zajedništva iz kojega kreću impulsi nove evangelizacije. Župna zajednica pruža mogućnosti za organiziranje prigodnih tribina, konferencija, susreta, različitih pastoralno-kulturnih sadržaja, školskih priredbi, različitih umjetničkih događanja i sl. Posredstvom takvih događaja župa doprinosi evangelizaciji pojedinaca i cijeloga društva.

- U okviru života i djelovanja župne zajednice potrebno je posebnu pozornost posvetiti pastoralu braka i obitelji koji je, u određenom smislu, podloga za ostale vidove župnoga pastorala. Upravo su kršćanske obitelji one u kojima stasaju i u kojima se odgajaju novi članovi Crkve, kao i duhovna zvanja. Kršćanske obitelji pomažu životu Crkve iznutra najviše aktivnim svjedočenjem uzornog obiteljskog života, dajući na taj način nemjerljiv doprinos vjersko-moralnom i duhovnom odgoju djece te odgoju za zajedništvo Crkve i za misionarsko poslanje. Stoga obiteljska stvarnost, a posebno očinski i majčinski poziv, trebaju biti više vrednovani u našem pastoralu.

Svetost kao temeljna pretpostavka laičkog apostolata

- Djelovanje vjernika laika u duhu suodgovornosti i suradnje u poslanju Crkve na raznim područjima života, služeći se pritom različitim sredstvima i načinima, moguće je samo uz temeljnu pretpostavku – da sami neprestano teže za svetošću, prema Isusovoj riječi: »Budite savršeni kao što je savršen vaš Otac nebeski!« (Mt 5, 48). Svjestan tog nezaobilaznog

značenja svetosti, blaženi Ivan Pavao II. na početku trećeg tisućljeća kršćanstva posebno je isticao i ponavljao: »Prije svega, bez oklijevanja kažem da je perspektiva u koju treba smjestiti čitav pastoralni hod *svetost*.«[23] To ne znači da je svetost samo cilj, ona je i put do toga cilja. Prema svetosti mogu voditi i na nju ukazivati samo oni koji ju sami ozbiljno žive i trude se oko nje. U skladu s time kršćanski vjernici laici, kao i svi ostali članovi Crkve, mogu u onoj mjeri stvarno doprinositi ostvarenju poslanja Crkve u kojoj sami iz dana u dan rastu u svetosti, ravnajući se prema Pavlovima riječima: »Ovo je Božja volja, vaše posvećenje« (1 Sol 4, 3; usp. Ef 1, 4). Razlog za to treba tražiti u činjenici da snaga kršćanstva nije u vanjskim sredstvima, tehničkim ili organizacijskim, nego u autentičnosti života i svjedočenja onih koji se nazivaju kršćanima i koji ozbiljno uzimaju Isusovu riječ: »Uistinu, bez mene ne možete učiniti ništa« (Iv 15, 5). U tom je smislu i Drugi vatikanski sabor istaknuo nezaobilaznu važnost svetosti za ostvarivanje poslanja Crkve u svijetu, podcrtavajući kako su upravo »svi u Crkvi pozvani na svetost, bilo da pripadaju hijerarhiji, bilo da ona njima upravlja« (LG, br. 39). Na tragu Koncila i osobito poziva blaženog Ivana Pavla II. i mi, hrvatski biskupi, u našim pastoralnim smjernicama na početku trećeg tisućljeća nazvanim »Na svetost pozvani« smjestili smo sva naša pastoralna nastojanja u perspektivu svetosti, duboko uvjereni da ona nije samo cilj nego i jedini način kako do tog konačnog cilja stići, odnosno kako kao Crkva služiti posvećivanju svijeta.

- Vjernik laik posvećuje se aktivnim vjerničkim životom u dinamici crkvene zajednice, ali i aktivnim djelovanjem u svijetu. Djelovanje u svijetu predstavlja odgovor na Božji poziv, kojim poput kvasca vjernik pridonosi i posvećenju svijeta jer će svojim djelovanjem, prvenstveno svjedočanstvom svoga života, vjere, nade i ljubavi ukazati na Krista. Ove tri kreposti međusobno su neodvojive i zato njihovo prakticiranje uvijek uključuje cjelokupan vjernički život (usp. CL, br. 15).[24] Posvećenje se ostvaruje u redovitim stvarima, ukoliko ih se prožima evanđeoskim vrednotama i živi prema evanđeoskim kriterijima. Sociološke i antropološke kategorije kojima ćemo izraziti mogućnosti djelovanja vjernika laika u društvu na sustavan način izlažu mogućnosti tog poziva na svetost.

Djelovati u čvrstoj povezanosti s Kristom u zajedništvu Crkve

- Blaženi Ivan Pavao II. ističe: »Samo unutar otajstva Crkve kao otajstva zajedništva otkriva se ‘identitet’ vjernika laika, njihovo izvorno dostojanstvo. I samo unutar tog dostojanstva moguće je definirati njihov

poziv i njihovo poslanje u Crkvi i svijetu« (CL 8). To znači – kako isti Papa malo dalje tumači – da je sudjelovanje vjernika laika u trostrukoj službi Krista Svećenika, Proroka i Pastira, koje ima svoj temelj u krštenju, svoj razvoj u potvrdi i svoje dovršenje i dinamičku potporu u euharistiji, doduše »darovano *pojedinim* vjernicima laicima, ali samo *ukoliko tvore jedinstveno Tijelo* Gospodnje« (CL 14).

Zbog toga su pojedinci sudionici trostruke Kristove služe »*ukoliko su članovi Crkve*, kao što jasno uči apostol Petar koji krštene definira kao 'izabrani rod, kraljevsko svećeništvo, sveti puk, narod određen za Božju svojinu' (1 Pt 2, 9). I baš zato što se sudjelovanje vjernika laika u trostrukoj službi Kristovoj izvodi iz crkvenog zajedništva, mora se živjeti i ostvarivati *u* zajedništvu i *za* rast toga istog zajedništva« (CL 14).

- U tom smislu vjernik laik, kao i svaki drugi član Crkve, treba posebno njegovati ne samo jedinstvo s Kristom, svjestan da rod može donijeti samo u čvrstoj povezanosti s njime (usp. Iv 15, 5), nego i pomno paziti da sve što poduzima i čini bude u zajedništvu Crkve i njezinih pastira. Samo gdje su ta dva preduvjeta prisutna – jedinstvo s Kristom i jedinstvo s Crkvom – možemo govoriti o autentičnom poslanju vjernika laika, kojim se potvrđuje kako njihov identitet tako i rast crkvenoga zajedništva. U ovom našem vremenu, a toga je bilo i u prijašnjim vremenima, prijeti opasnost da se kao »vjernik« bude aktivan bez žive povezanosti s Kristom ili pak izvan, pa čak i protiv crkovnog zajedništva, a nerijetko i bez jednog i drugog. Zato je potrebno bdjeti, kako bismo se mogli odlučno suprotstaviti takvim kušnjama i opasnostima koje nas – odvojene od Krista koji je trs i Crkve koja je Božji vinograd (usp. Iv 15, 1 ss.) – mogu lako pretvoriti u suhe i neplodne mladice.

3. Područja suodgovornosti vjernika laika u Crkvi i društvu

A. Deset područja vjerničke

suodgovornosti i njihovo teološko određenje

- Specifična područja suodgovornosti vjernika laika u poslanju Crkve iznimno su brojna, jer obuhvaćaju širok ambijent života i djelovanja. Njihova podjela u ovom našem dokumentu slijedi *Kompendij socijalnog nauka Crkve* (KSNC, br. 105-520) u kojemu se raščlanjuju: (1) ljudska osoba i njezina prava, (2) obitelj – životna stanica društva, (3) ljudski rad; (4) opće dobro, (5) istina, sloboda i pravednost – temeljne vrijednosti društvenog života, (6) gospodarski život, (7) politička zajednica, (8) međunarodna zajednica, (9) očuvanje okoliša, (10) promicanje mira. U svim tim područjima vjernici laici suodgovornost mogu izražavati na više razina: osobnoj, obiteljskoj, profesionalnoj, društveno-kulturnoj i političkoj.

- Kako bi se na odgovarajući način pristupilo određenju i opisu konkretnih načina kršćanske suodgovornosti u svijetu, potrebno je najprije ukazati na dubok evanđeoski smisao i značenje vjerničkog angažmana u deset navedenih područja suodgovornosti. Sveto pismo ocrtava čovjeka kao biće u kojemu postoji nešto božansko i koje je pozvano na evanđeoski radikalizam u cjelokupnom životu. Zato je vjernik u promicanju dostojanstva osobe i njezinih prava pozvan gledati dublje od općeprihvaćenih zakona i povelja te svojim stavovima o jedinstvenosti i neponovljivosti svake osobe biti izazovom i poticajem svojim suvremenicima.

- Svojim radom čovjek nastavlja Božje stvaralačko djelo, a inventivnost i stvaralaštvo svjedoče o snazi i ljepoti čovjekova duha. Iako praćen žrtvom, rad je izvor radosti jer čovjek radom daje smisao svome postojanju i ujedno aktivno pridonosi izgradnji i održanju cjelokupnog društva. Svaki pojedinac ima također odgovornost za sve ljude (usp. CL, br. 42), a ostvaruje ju zalaganjem za opće dobro koje je rezultat i cilj političkog zalaganja na ekonomskom, društvenom, kulturnom i zakonodavnom polju. Ipak, u vjerničkoj perspektivi opće dobro nadilazi tu podjelu ukoliko ono predstavlja mogućnost nesebičnog i bezuvjetnog djelovanja. To djelovanje ujedno posvećuje ako teži za istinom, slobodom i pravdom koje su odraz Božje prisutnosti u svijetu. Upravo jer je samo jedna, istina od čovjeka traži stalnu otvorenost, ali i beskompromisnost. Sloboda je znak prisutnosti Duha, zato čovjekova težnja za slobodom istovremeno poziva na razboritost i razlučivanje, pogotovo kad je riječ o odluci ili izboru.

B. Iscrpniji opis navedenih područja

Dostojanstvo ljudske osobe i njezina prava

- Kršćansko poimanje dostojanstva ljudske osobe i njezinih prava, a potom i zalaganje za njih, temelji se na poimanju čovjeka kao slike Božje. Iz toga proizlazi cjelokupna kršćanska antropologija s njezinim temeljnim istinama koje su pretočene u načela kršćanskoga življenja. To znači sljedeće: bit i postojanje čovjeka konstitutivno su povezani s Bogom; ta povezanost čini temelj dimenzije odnosa u čovjekovoj naravi (iz koje proizlazi ljudska društvenost, ali i odnos prema prirodi); muškarac i žena imaju isto dostojanstvo i jednako su vrijedni; čovjek ima pravo sebi podrediti prirodu jedino na odgovoran način; svaki je čovjek slobodan i u svojoj slobodi odgovoran; čovjek je u svojoj slobodi sposoban učiniti i grijeh (koji se upravo određuje kao povreda njegova dostojanstva, ili dostojanstva druge osobe); svaki je čovjek pozvan na svetost i spasenje. Življenjem i promicanjem ovih istina ostvaruje se suodgovornost u promicanju dostojanstva ljudske osobe i njezinih prava. Promicanje tih vrednota očituje se u življenju, afirmiranju i zaštiti temeljnih osobina čovjeka koje određuju kršćansku antropologiju: zaštita ljudskog života od trenutka začeća do trenutka prirodne smrti, postojanje i jedinstvo materijalne i duhovne dimenzije čovjeka, otvorenost čovjeka transcendenciji, jedincatost i neponovljivost čovjeka, povezanost slobode osobe s istinom i naravnim zakonom, jednakost u dostojanstvu svih ljudi te ljudska društvenost.

Brak, obitelj, odgoj i posebno poslanje žene

- Obitelj je prvo i privilegirano mjesto životnog ostvarenja i posvećenja. Život je darovan u obitelji, u njoj se čovjek prihvaća i razvija u svom temeljnom određenju bića zajedništva. Ostvarenje zajedništva jest kriterij uspostavljanja skladnih odnosa u svakom drugom kontekstu: počevši od kulturalnih i gospodarskih kretanja do političkih i međunarodnih zajednica. Ono mora biti utemeljeno na vrednovanju čovjeka i svetosti njegova života te kulturalnih vrijednosti koje je usvojio. Svojom sposobnošću ostvarivanja različitih vidova zajedništva, koji neće proturječiti načelima života, istine, slobode i pravde, čovjek utjelovljuje svoju duhovnost u svijet, postajući svjedokom Božje prisutnosti.

- Kršćanski brak i obitelj shvaćeni su kao ikona Presvetog Trojstva, što ukazuje na njihovu ontološku važnost za čovjeka.[25] Niz čvrstih argumenata govori u prilog činjenici da su brak i obitelj – onako kako ih definira Katolička crkva – od egzistencijalne važnosti za opstojnost čovjeka i kršćansku vjeru. Zato je iznimno važno da vjernici laici ostvaruju sudjelovanje u kršćanskome poslanju upravo u tom, za njih tako specifičnom području. Gotovo je nemoguće zamisliti da se ljudska osoba i njezino dostojanstvo razviju u svojoj punini izvan ili bez obitelji koja je u Stvoriteljevu planu zamišljena, a povijest je to dokazala, kao kolijevka života i ljubavi i kao prvotno mjesto »humanizacije« osobe i društva. Za održivost i smisao društva kao zajednice osoba obitelj je bitna iz više razloga. Ona je, ponajprije, primjer i izvor najviše razine zajedništva među osobama bez koje bi se svako društvo raspalo. Ta razina zajedništva utemeljena je na trajnom dinamizmu ljubavi i velikoj požrtvovnosti za drugu osobu kao najvećem iskazu iste ljubavi.

Nadalje, obitelj je svetište života u kojemu se rađaju nove osobe i osigurava biološka održivost društva. Odgojnim djelovanjem obitelj oblikuje čovjeka do punine njegova dostojanstva, što uključuje i društvenu dimenziju u kojoj njeguje i razvija vrednote kao temeljni kohezivni čimbenik društva. Zbog stvarne činjenice da obitelj svoj temelj ima u slobodnoj volji supružnika kojom se ujedinjuju u brak, institucija nerazrješivog braka između jednog muškarca i jedne žene toliko je značajna da u crkvenom okviru zadobiva dostojanstvo i narav sakramenta. Sve suvremene, kao i one odavno prisutne tendencije redefiniranja braka, obitelji, spolnog identiteta, nastanka života i njegova nasilnog prekida, reproduktivnih i odgojnih prava te prava djece predstavljaju sve veće probleme i izazove na koje je cijela Crkva pozvana odgovoriti promicanjem izvorne i cjelovite istine o životu, braku i obitelji. Vjernici laici imaju u tome nezamjenjivu ulogu.

- Pravo na odgoj jedno je od temeljnih ljudskih prava i o njemu ovisi budućnost Crkve i društva. U tom smislu blaženi Ivan Pavao II. ističe: »Ulaganje u odgoj novih naraštaja znači ulaganje u budućnost Crkve i nacije. Bez dobrog odgoja novih naraštaja ne mogu se stvarati ni dobri izgledi za budućnost mjesne Crkve i nacije.«[26] Zbog toga su, uz obitelj, i škole (kako javne tako i katoličke i privatne) prvorazredna mjesta i sredstva ostvarivanja suodgovornosti kršćanskih laika za poslanje Crkve u svijetu. Kršćanski se laici, slijedeći nauk Crkve, pritom trebaju posebno zalagati da se škola ne ograniči »samo na to da mladeži pruža osnovne spoznaje raznih grana stečenoga znanja, nego ih mora također upućivati pravim putem kojim valja ići u traženju smisla života«, kako je blaženi Ivan Pavao II. rekao u govoru za Anđeosko pozdravljenje 13. rujna 1998. Na važnost davanja smisla života mladeži posebno je snažno upozorio Drugi vatikanski koncil poznatim riječima: »Budućnost se čovječanstva nalazi u rukama onih, koji su sposobni budućim naraštajima prenijeti razloge života i nade« (GS 31). U tom

smislu velika odgovornost leži na učiteljima i profesorima, ali i na cijeloj društvenoj zajednici koja je dužna stvoriti uvjete u kojima će škola moći ispuniti svoje poslanje prenošenja znanja, odgajanja za neprolazne vrijednosti i osposobljavanja mladih za traženje smisla života. Koliko je u tome važna uloga vjeroučitelja, rekao nam je blaženi Ivan Pavao II. u Solinu 4. listopada 1998. godine, gdje je, između ostaloga, naglasio: »Vjeroučiteljska je obveza da malenima u izlaganju razloga života i nade ponude što produbljeniju i jasniju spoznaju Boga i povijesti spasenja, koja je svoj vrhunac dosegnula u smrti i uskrsnuću Isusa Krista.«[27]

- Crkva se ne umara ponavljati da roditelji imaju prvu i neotuđivu dužnost i pravo odgajati djecu (usp. GE 6). No u tome im je potrebna pomoć društva prema načelu supsidijarnosti. Iz toga proizlazi dužnost javne vlasti onemogućiti »svaki školski monopol« kako bi roditelji mogli biti »potpuno slobodni u izboru škole«. To ujedno znači odgovornost javne vlasti za takvu raspodjelu javne pomoći školama »da roditelji mogu svojoj djeci po savjesti zaista slobodno izabrati škole« (GE 6). Na taj će način država učinkovito »štititi pravo djece na doličan odgoj« kojega, naravno, nema bez osposobljenih učitelja i vrsnih obrazovnih programa, što znači da ona mora »promicati cjelovit prosvjetni rad«. Kristovi su vjernici pritom pozvani svesrdno pomagati onima koji djeluju i uče u nekatoličkim školama (usp. GE 7), kao i svima »koji nastoje pronaći prikladne metode odgoja i nastavne planove ili izobražavaju učitelje koji će biti sposobni ispravno odgajati mladež« te putem udruga roditelja potpomagati i pratiti cjelokupno školsko djelovanje, »a poglavito moralni odgoj koji škola prenosi« (GE 6).

- Potrebno je istaknuti i dragocjen odgojni doprinos katoličkih škola jer one »ništa manje ne teže za kulturalnom izobrazbom i ljudskim razvojem mladeži negoli druge škole« (GE 8). Razlika je samo u tome što one »pomažu mladim ljudima da razvijajući vlastitu osobnost istodobno rastu u skladu s novim stvorenjem, koje su postali krštenjem« (GE 8). Zbog tih i mnogih drugih posebnosti, kojima katolička škola koristi poslanju Božjega naroda i dijalogu između Crkve i društva na njihovu obostranu dobrobit, Drugi vatikanski sabor zaključuje kako katoličke škole »i u današnje vrijeme zadržavaju vrlo važno značenje« te stoga »proglašuje da Crkva ima pravo slobodno osnivati škole bilo koje vrste ili stupnja i njima upravljati« (GE 8).

Svjesni da o učiteljima katolicima najviše ovisi koliko će katolička škola ostvariti svoj cilj, koncilski Oci njima poručuju »neka se s posebnom brižljivošću pripremaju da steknu i svjetovno i vjersko znanje, ovjereno odgovarajućim diplomama, te da raspolažu odgojnim umijećem koje odgovara otkrićima napredujućeg doba« te, povezani ljubavlju međusobno, s učenicima i roditeljima, »neka svjedoče i životom i naukom za jednog Učitelja – Krista« (GE 8).

- Kad je riječ o odgoju novih naraštaja, nužno je također posebno istaknuti nezamjenjivu ulogu i poslanje žene, kojoj se Ivan Pavao II. u Dubrovniku 6. lipnja 2003., u propovijedi na misi proglašenja blaženom s. Marije Propetog Isusa Petković, obratio ovim riječima: »Mislim na tebe, ženo, jer svojom osjetljivošću, velikodušnošću i jakošću 'obogaćuješ poimanje svijeta i pridonosiš punini istine o međuljudskim odnosima' (Pismo ženama, 2). Tebi je Bog povjerio na poseban način stvorenja, te si pozvana postati nezamjenjiva potpora postojanju svake ljudske osobe, posebno pak u krugu obitelji. Vrtoglavi tijek suvremenog ljudskog života može dovesti do zamagljenja i čak do gubitka onoga što je ljudsko. Možda je našemu dobu kao ni jednomu drugom razdoblju povijesti potrebna 'ona ´umnost´ žene, koja će jamčiti osjetljivost za čovjeka u svakoj prigodi' (Mulieribus dignitatem, 30).«

Stoga se i mi, hrvatski biskupi, pridružujemo Papinu pozivu hrvatskim ženama: 'Hrvatske žene, svjesne svojega vrlo uzvišenoga poziva 'supruge' i 'majke', nastavite gledati na svaku osobu očima srca te joj ići ususret i biti uza nju osjetljivošću, što je vlastita majčinskome osjećaju. Vaša je nazočnost prijeko potrebna u obitelji, u društvu, u crkvenoj zajednici.«[28]

Ljudski rad

- Imanentnost rada ljudskoj naravi ima, u teološkom promišljanju, svoj uzrok u čovjekovoj sličnosti sa Stvoriteljem koji je čovjeku prije njegova pada dodijelio zadaću obrađivanja Edenskoga vrta i brige za njega, što znači da rad za čovjeka nije kazna ni prokletstvo. Odnos prema radu nadahnjuje se i Isusovim primjerom koji je tijekom života na zemlji svojim rukama radio, kao i njegovim neumornim djelovanjem kojim je ljude oslobađao od bolesti, patnje i smrti. Takvoj važnosti rada ne suprotstavlja se zapovijed subotnjega počinka koja je vrhunac biblijskoga naučavanja o radu i koju je Isus u svome djelovanju sustavno promicao poučavajući ljude da ne dopuste robovanje radu. O svrsi ljudskoga rada *Kompendij socijalnog nauka Crkve* govori: »Svojim radom i

svojom marljivošću čovjek, sudionik božanske umjetnosti i mudrosti ljepšim čini stvoreno, svemir koji je već uredio Otac, pobuđuje one društvene i zajedničke snage koje krijepe opće dobro, nadasve u prilog najpotrebitijima« (KSNC, br. 266).[29]

- U poimanju ljudskoga rada i u zalaganju za njegovo ispravno vrednovanje vjernik laik treba biti svjestan dostojanstva rada, prava na rad i prava na odmor te prava radnika koja izravno proizlaze iz dostojanstva ljudske osobe. Suodgovornost laika u ostvarenju poslanja Crkve uključuje djelatno promicanje i zaštitu navedenog poimanja rada. Visoka stopa nezaposlenosti, kao i sve učestaliji »rad na crno«, jasni su pokazatelji iskrivljene svijesti o dostojanstvu rada te činjenice da je mnogim ljudima uskraćeno ljudsko pravo na rad. Zato državi i svim poduzetnicima na prvome mjestu mora biti dostojanstvo čovjeka i rada, a svim radnicima ispravno i pošteno shvaćanje vlastitog rada i odgovornosti u odnosu na društvo u kojemu žive. Poduzetnici kršćani svojom kršćanskom odgovornošću, koja rađa i drugačiji pristup problemu nezaposlenosti, mogu na konkretan način promicati svijest o dostojanstvu rada.

Opće dobro

- Opće dobro skup je onih uvjeta društvenog života koji skupinama i pojedincima omogućuju potpunije i lakše doći do vlastitog savršenstva (usp. KKC, br. 1905-1912). Stoga opće dobro nije svrha samome sebi: ono svoje uporište ima samo u postizanju posljednjih ciljeva osobe i u univerzalnome općem dobru stvorenoga. Ono se ne sastoji od jednostavnog zbroja posebnih dobara svakoga subjekta društvenoga tijela već je opće zato što pripada pojedincima i zajednici, kao i zato što je nedjeljivo, a može ga se postići, umnožiti i očuvati samo zajednički, uvijek imajući pred očima i budućnost (usp. KSNC, br. 166). Načelo općeg dobra – na koje se mora odnositi svaki aspekt društvenoga života da bi imao puninu smisla – proizlazi nadasve iz dostojanstva, jedinstva i jednakosti svih osoba. Stoga su svi članovi društva prema svojim sposobnostima obvezni surađivati u postizanju i razvoju općeg dobra. To predstavlja važan vid suodgovornosti vjernika laika za život i poslanje Crkve.

Istina, sloboda i pravednost

- Za vjernika sâm Bog predstavlja puninu istine, slobode i pravednosti, a kako je čovjek slika Božja, vjernik je pozvan neprestano živjeti, promicati i braniti te temeljne vrednote.

Živjeti u istini ima posebno značenje u društvenim odnosima jer suživot može biti uređen i u skladu s dostojanstvom osobe samo ako se temelji na istini. Današnje vrijeme, u kojemu se sve više ugrožavaju zajedništvo i suživot, zahtijeva snažno odgojno djelovanje i odgovarajuće napore sviju kako bi se traganje za istinom promicalo na svakom području i kako bi se spriječilo njezino relativiziranje (usp. KSNC, br. 198).

Sloboda je u čovjeku najuzvišeniji znak slike Božje i u svakoj prilici predstavlja mogućnost odabira između jednog pravog načina ostvarenja čovjekova poziva – zamišljenoga Božjom voljom – i bezbroj drugih, manje ili više pogrešnih načina. Ostvarenje slobode obuhvaća pravo na slobodu djelovanja (koje se ne može suziti na svojevoljno i nekontrolirano ostvarivanje svoje osobne samostalnosti), pravo na ostvarivanje osobnog poziva (tragati za istinom i očitovati vjerske, kulturne i političke ideje; izražavati vlastita mišljenja; odlučivati o svojem životnom stanju i poslu; preuzimati inicijative gospodarskog i društvenog obilježja), ali i sposobnost odbacivanja onoga što je moralno negativno, u bilo kojem obliku se ono pokazivalo (usp. KSNC, br. 199-200). Pravednost je vrednota »koja se sastoji u postojanoj i čvrstoj volji dati Bogu i bližnjemu što im pripada« (KKC, br. 1807). Pravednost je stoga samo konkretan izraz ljubavi prema Bogu i bližnjemu te ne može biti sužena na njezino »sporazumno« viđenje jer bi se tako ugrožavala potpuna istina o čovjeku. Pravednost je napose važna u suvremeno doba u kojemu je vrijednost osobe, njezina dostojanstva i njezinih prava – bez obzira na proglašene zakone/nakane – ugrožena širokom tendencijom isključivoga pribjegavanja kriterijima korisnosti i imanja.

Gospodarski život

- Suodgovornost na području gospodarskog života mora počivati na jasnim kriterijima i imanentnim zakonitostima gospodarske aktivnosti. Ti će kriteriji biti izraz istinskog razvitka ljudskog društva, ali i doprinos tom istom razvitku, jer će presudni kriterij biti čovjek, a ne profit. Gospodarska aktivnost mora biti praćena moralnim naporom koji će je

usmjeravati u smjeru ljudskog razvitka u solidarnosti (usp. KSNC, br. 332). U ovome se smislu ističe iznimna odgovornost države i privatnog sektora koji su dužni promicati i poticati poštenu i pravednu gospodarsku aktivnost. Napose je važno ukazati na kršćansku odgovornost gospodarstvenika koji se izjašnjavaju katolicima i koji prakticiraju vjerski život. Upravo oni moraju biti promicatelji novih i pravednih odnosa u gospodarstvu i svijetu rada u kojima će dobro svakog pojedinog radnika, tj. svake ljudske osobe biti ispred zarade ili bilo kakvih drugih subjektivnih interesa.

Političko djelovanje

- U središtu političkog angažmana mora biti briga za istinsko dobro ljudske osobe koja je temelj i svrha političkog života (usp. KSNC, br. 384). Primarna karakteristika naroda i društva, čijem općem dobru treba služiti politička aktivnost, »dijeljenje je života i vrednota, što je izvor zajedništva na duhovnoj i moralnoj razini« (KSNC 386). Stoga je od prvotne važnosti takvo djelovanje političara koje će ići za promoviranjem i zaštitom istinskih ljudskih vrijednosti, ali i poštivanjem katoličkih vrijednosti našeg naroda. Ovdje se radi o vrijednostima koje su u suštini opće ljudske vrijednosti. Briga za iste zadatak je svih političara, a ne samo onih kršćanskog usmjerenja. Političari koji se izjašnjavaju i iskreno smatraju katolicima trebaju biti toga osobito svjesni te intenzivnije, snagom evanđeoskog radikalizma, raditi na očuvanju tih vrednota. U vlastitom djelovanju prvotni im interes mora biti puna istina o čovjeku i dostojanstvo svakog ljudskog bića od trenutka začeća do naravne smrti, dostojanstvo braka i obitelji, poštenje i društvena pravednost, prava radnika i tolike druge vrednote koje su ugrožene.

Uloga međunarodne zajednice

- Središnja važnost dobra ljudske osobe, kao i prirodna usmjerenost naroda i skupina na međusobnu suradnju i povezanost temeljni su elementi međunarodne zajednice koje ona mora štititi i promicati (usp. KSNC, br. 433). Pritom je važno poštivanje legitimnih prava svakog suverenog naroda i države. Posebnu važnost, ali i posebnu odgovornost u tom smislu ima *Organizacija Ujedinjenih naroda*, kao i *Europska unija*, čijom će članicom naša država doskora postati, a o čemu smo mi biskupi nedavno

izdali posebno pismo.[30] Svaki narod i država pozvani su dati vlastiti doprinos dobru cijeloga čovječanstva. Njihovi međusobni odnosi moraju se temeljiti na moralnom redu (usp. KSNC, br. 436).

Očuvanje okoliša

- Prema naumu Stvoriteljeve ljubavi i istine, priroda mora biti sastavnim elementom čovjekove brige.[31] On se može njome služiti kako bi zadovoljio svoje legitimne potrebe, ali uvijek izbjegavajući dva ekstrema: promatranje prirode kao važnije od same ljudske osobe, što bi vodilo u poganstvo panteizma i gubljenja svijesti o stvorenjskom karakteru same prirode, te s druge strane suprotnog ekstrema vladavine tehnike nad prirodom, koje onemogućava prepoznavanje i uvažavanje prirode kao divnog Božjeg djela i dara te vodi prema uništavanju prirode i njezinih bogatstava, a time i budućnosti ljudskoga roda.[32] Vjernici laici imaju na raspolaganju široku lepezu mogućnosti unutar kojih mogu, zajedno s drugim građanima svijeta, pridonijeti očuvanju okoliša i tako pokazati svoju suodgovornost za stvoreno. U tom je smislu osobito važno promicati zaštitu prirodnih bogatstava naše domovine.

Mir

- Kako bi se suodgovorno djelovalo na zaštiti mira, mora se najprije uvidjeti značenje ispravnog i integralnog shvaćanja mira kao vrednote koja je preduvjet za istinski ljudski život u svim njegovim dimenzijama, materijalnoj i duhovnoj. Kršćani moraju osobito biti ustrajni u prokazivanju i ispravljanju pogrešnih shvaćanja koja bi čovjeka svela tek na jednu njegovu dimenziju, a mir izjednačila s pukom odsutnošću sukoba. Zato je važno mir shvatiti i širiti kao vrednotu koja podrazumijeva ostvarenost istinskog ljudskog života za svakog čovjeka u cjelovitoj istini, pravednosti i solidarnosti. Vjernici će na ispravan način moći pridonositi takvoj promociji mira ukoliko budu istinski povezani s izvorom našega mira, Kristom Gospodinom, koji jedini daje pravi mir (usp. Iv 20,19).

4. Ostvarivanje suodgovornosti

Afirmativno i korektivno ostvarivanje suodgovornosti

- S obzirom na vremensku dimenziju ostvarivanja suodgovornosti u pojavama društvene i crkvene zbilje, sve oblike suodgovornosti vjernika laika možemo podijeliti u dvije kategorije: afirmirajuću i korigirajuću. Prvoj kategoriji pripadaju oni oblici u kojima se suodgovornost ostvaruje stalnim afirmiranjem i promicanjem istinskih ljudskih i kršćanskih vrijednosti na način evangelizacijskog, svjedočkog i dijaloški usmjerenog djelovanja, u vremenu prije negoli se ostvari neka crkvena ili društvena pojava koja ne proizlazi iz kršćanskog vrijednosnog sustava. Tako se ostvaruje afirmativan pristup življenju vjere u suvremenom društvu.

Drugoj kategoriji pripadaju oni oblici suodgovornosti putem kojih se nastoji upozoravati na štetne i opasne pojave i ponašanja za održivost društva i kršćanskih, kao i općeljudskih vrednota te nuditi moguća rješenja u vremenu nakon što se takve pojave i ponašanja ostvare. Ovaj drugi vid suodgovornosti podrazumijeva oblike koji imaju korektivnu funkciju.

U prvu se kategoriju, dakle, svrstavaju svi oni oblici ostvarivanja suodgovornosti putem kojih vjernici laici u različitim oblicima života i rada dosljedno promiču kršćanske i općeljudske vrednote. Pored toga, pravovremeno propituju društvene pojave koje mogu ugroziti spomenute vrednote i održivost društva te se uključuju u modeliranje njihova tijeka legitimnim građanskim i crkvenim djelovanjem prije negoli spomenute štetne pojave poprime problematičan oblik u smislu navedenog ugrožavanja.

Drugoj kategoriji pripadaju oni oblici suodgovornosti putem kojih vjernici nizom vjerskih i građanskih inicijativa ukazuju javnosti i ostalim članovima Crkve na dvojbene i štetne društvene pojave te nude modele njihova rješavanja. Uzroci su tih pojava višestruki: netransparentnost političkog odlučivanja o tim promjenama, građanska pasivnost samih vjernika laika,

promjena mentaliteta velikog broja hrvatskih građana, izigravanje demokratskih načela itd. Te pojave izravno ugrožavaju kršćanske i općeljudske vrednote, tj. one koje proizlaze iz zakona. Vjernici laici pozvani su poduzimati i niz djelatnosti s ciljem javne rasprave nastalih promjena i njihova korigiranja na način da u konačnici budu usklađene s navedenim vrednotama i dugoročnom održivošću društva.

- Konkretni oblici afirmativnog i korektivnog ostvarivanja suodgovornosti vrlo su bogati, a međusobno su prilično različiti. Afirmativno ostvarivanje suodgovornosti na svakoj od temeljnih pet razina ljudskoga života – osobnoj, obiteljskoj, profesionalnoj, društveno-kulturnoj i političkoj – međusobno je povezano i integrirano u onoj mjeri u kojoj pojedinac uspijeva živjeti i objediniti sve te vidove života. Po svojoj kršćanskoj opredijeljenosti vjernik je pozvan to činiti uvažavajući određene prioritete. Stoga se u ovome prikazu konkretnih oblika afirmativnog ostvarivanja suodgovornosti opisi pojedinih razina tog ostvarivanja razdvajaju kako bi se jasnije prikazalo bogatstvo mogućnosti tog crkvenog djelovanja vjernika laika i lakše zasebno vrednovala svaka od njih. S druge strane, opravdano je očekivati da se u mnogim područjima afirmativno ostvarivanje suodgovornosti podudara i na isti način ostvaruje na različitim razinama, a posebice na obiteljskoj i osobnoj, i to zbog posebne uloge obitelji u ostvarivanju osobnog poslanja svih vjernika laika.

A. Afirmativno ostvarivanje suodgovornosti

Afirmativno ostvarivanje suodgovornosti na osobnoj i obiteljskoj razini

- U većini područja crkvenoga djelovanja afirmativno ostvarivanje suodgovornosti ujedinjuje osobnu i obiteljsku razinu života. Tek u nekim područjima postoje sastavnice proaktivne suodgovornosti koje su specifične za pojedinu razinu. Pored toga, afirmativno ostvarivanje suodgovornosti na osobnoj i obiteljskoj razini u većini se područja crkvenoga djelovanja poglavito događa putem četiri vrste djelatnosti: (1) svakodnevno i autentično življenje vrednote koja određuje dotično područje; (2) osobna formacija u suvremenom crkvenom učenju o vrednoti koja određuje dotično područje; (3) prenošenje usvojene formacije na svoje bližnje, a posebice djecu i mlade; (4) osobno i obiteljsko

uključivanje u inicijative koje štite i promiču vrednote s područja dotičnog crkvenog djelovanja. Izvrstan primjer prožimanja osobnog i obiteljskog promicanja isticanih vrijednosti upravo je područje *promicanja dostojanstva ljudske osobe i njezinih prava.* Taj vid suodgovornosti ostvaruje svaki vjernik laik ako svakodnevno i dosljedno živi sukladno kršćanskome pogledu na svijet, bilo kao pojedinac bilo kao član obitelji. U istom području očekuje da vjernik laik sustavno izgrađuje sebe i članove svoje obitelji u kršćanskome poimanju dostojanstva ljudske osobe i njezinih prava (posebice u suvremenom kontekstu u kojemu se ta vrednota izvrće u mnogim segmentima), ali i da se osobno i u zajedništvu s obitelji upozna s oznakama dostojanstva ljudske osobe te na afirmativan način u javnosti zagovara njezino kršćansko poimanje. Svaku od četiri vrste djelatnosti afirmativnog ostvarivanja suodgovornosti nadalje možemo dodatno sažeto ilustrirati različitim područjima crkvenoga djelovanja.

- *Svakodnevno i autentično življenje vrednota* očituje se, primjerice: (1) u osobnom življenju istinskog *obiteljskog života* u skladu s naravnim moralnim zakonom i učenjem Crkve, (2) u odgovornom izvršavanju svoje profesionalne i izvanprofesionalne dužnosti (vrednota – *rad*), (3) u dosljednom življenju kršćanske brige za *opće dobro* koja izravno proizlazi iz ljubavi prema bližnjemu, ali i (4) u brizi za *očuvanje okoliša* koja proizlazi iz postavke da je odnos čovjeka sa svijetom sastavni dio ljudskog identiteta te se rađa iz još dubljeg odnosa čovjeka s Bogom. Konačno, svakodnevno i autentično življenje vrednota očituje se u vjerodostojnom življenju evanđeoskih vrijednosti (vrednote – *istina, sloboda i pravda*).

- *Osobna formacija u suvremenom crkvenom učenju o vrednoti koja određuje područje crkvenoga djelovanja* odnosi se, primjerice, na: (1) poznavanje te korištenje prava koja obitelji imaju samim time što su *obitelji*, (2) stalno propitivanje značenja *istine, slobode i pravde* u okvirima suvremenog života te savjetovanje oko njihova tumačenja sukladno crkvenom učiteljstvu, (3) sustavnu osobnu formaciju o tome koja je krajnja svrha gospodarskog razvoja i koji su prihvatljivi oblici gospodarstva (vrednota – *gospodarski život*), kao i na (4) prihvatljive oblike političkoga djelovanja te temelj i smisao političke zajednice (vrednota – *političko djelovanje*) sukladno socijalnom nauku Crkve. Konačno, osobna formacija u suvremenom crkvenom učenju o navedenoj vrednoti odnosi se i na usvajanje crkvenog učenja o temelju, svrsi i važnosti *međunarodne zajednice*, o njezinim vrijednostima, načelima i odnosima, zasnovanim na skladu između pravnoga poretka i moralnoga reda.

- *Prenošenje usvojene formacije o vrednoti na svoje bližnje, a posebice djecu i mlade* konkretan je odraz kršćanske odgovornosti da duhovno dobro koje smo primili, podijelimo sa svojim bližnjima. Ono se prvenstveno očituje u naravnom i gotovo spontanom odgajanju djece i mladih: (1) o iznimnoj vrijednosti *obitelji*, kao najvećem izvoru ovozemaljske ljubavi i temeljnoj stanici društva; (2) o *općem dobru*, kao ključnoj ujedinjujućoj silnici svakog društva bez koje ono nije dugoročno održivo; (3) o vrijednosti *rada* i njegova moralnog i uravnoteženog ostvarivanja; (4) o *očuvanju okoliša* koje treba polaziti od paradigme čovjeka kao mudrog upravitelja prirodnih dobara stvorenih Božjom rukom i stoga osuditi nekontrolirano iskorištavanje prirode radi profita i scijentističko-tehnicističke ideologije, ali i njezino izdizanje iznad dostojanstva ljudske osobe. S druge strane, znatno veći izazov u afirmativnom ostvarivanju suodgovornosti na osobnoj i obiteljskoj razini predstavlja prenošenje usvojene formacije o nesvakodnevnim i manje bliskim vrednotama, poput *međunarodne zajednice* (koja je važna zbog univerzalnog poslanja Crkve, ali i zbog svrhe i vrijednosti međunarodnih organizacija), kao i o apstraktnijim, a time i delikatnijim vrednotama *istine*, *slobode* i *pravde*, koje su u suvremeno doba nerijetko izložene neutemeljenom redefiniranju i stoga pomalo zbunjujuće. Konačno, nije opravdano podcjenjivati poučavanje i odgoj za *mir* koji ne predstavlja samo puku odsutnost nasilja i sukoba već i preduvjet plodnog i blagoslovljenog djelovanja te osobnog razvoja u svim dimenzijama života. Štoviše, vjernik treba utoliko više biti svjestan važnosti promicanja *mira* budući da postmoderno društvo svojim neharmoničnim razvitkom generira sve veću egzistencijalnu neizvjesnost i nemir, a jednim dijelom živi upravo od učestalog uzbuđenja u pojedinim područjima života.

- *Osobno i obiteljsko uključivanje u inicijative koje štite i promiču vrednote* predstavlja korak prema društveno-kulturnoj razini afirmativnog ostvarivanja suodgovornosti i odnosi se primjerice: (1) na zauzimanje za ispravan odnos države prema školi i odgoju, na uključivanje u udruge roditelja za praćenje onoga što se nudi njihovoj djeci u školama, na potpomaganje onih kršćana koji djeluju i uče u nekatoličkim školama, kao i na potpomaganje katoličkih škola kako bi što uspješnije mogle izvršavati svoje poslanje; (2) na praćenje javnih sadržaja koji se odnose na *obitelj* te promicanjem *obitelji* u javnosti putem različitih oblika javnog zagovaranja – bilo pojedinačno, obiteljski, ili putem župskih obiteljskih zajednica; (3) na javno izražavanje stavova koji *rad* prikazuju kao bitnu odrednicu čovjeka, ali i upozoravaju da neuravnotežen *rad* ugrožava druge odrednice čovjekova dostojanstva (posebice zdravlje, obitelj i duhovni vid čovjeka); (4) na sudjelovanje – bilo pojedinačno bilo obiteljski – u raznim inicijativama pokrenutim od strane crkvenih ili javnih subjekata, a za cilj imaju ostvarivanje projekata od *općeg dobra* (posebice u slučajevima međunarodne solidarnosti s osobama zahvaćenim egzistencijalnim problemima i zaštitom njihova dostojanstva) ili promicanje pune *istine, slobode i pravde* u

konkretnim pojavama društvenog života; (5) na odgovornu upotrebu sredstava političkog izjašnjavanja i odlučivanja koje svaki građanin ima na raspolaganju prilikom očitovanja o svim bitnim pitanjima zajednice u kojoj živi (vrednota – *političko djelovanje*).

- Konačno, važnost afirmativnog ostvarivanja suodgovornosti na obiteljskoj razini ističe i Drugi vatikanski koncil time što bračni i obiteljski život vidi kao posebno vježbalište i izvrsnu školu apostolata laika »gdje kršćanska religija prožima cjelokupno životno uređenje te ga iz dana u dan sve više preobražava« tako što bračni drugovi uzajamno sebi i djeci svjedoče Krista i njegovu ljubav. »Kršćanska obitelj glasno razglašuje ne samo prisutne sile Božjega kraljevstva nego i nadu u vječni život. Tako ona svojim primjerom i svjedočenjem prokazuje svijet zbog grijeha, a rasvjetljuje one koji tragaju za istinom« (LG 35). Time kršćanski supružnici i njihove obitelji postaju u svijetu »moćni glasnici vjere u stvarima kojima se valja nadati (Heb 11, 1 i LG 35)«. Kako u drugim područjima tako i u braku i obitelji, ako ih žive u skladu s kršćanskom vjerom, kršćanski laici čine »da snaga evanđelja sjaji u svagdašnjem obiteljskom i društvenom životu« (LG 35).

Zato kršćanske obitelji trebaju s osobitom pozornošću i zauzetošću slijediti poticaj blaženog Ivana Pavla II. što ga je izrekao u propovijedi u Rijeci: »Vi se, pak, kršćanske obitelji, ne ustručavajte – posebno svjedočeći načinom vlastitog života – predlagati istinski Božji naum s obitelji kao zajednicom života utemeljena na ženidbi, to jest na postojanome i vjernome zajedništvu muškarca i žene, međusobno vezanima javno očitovanom i priznatom svezom.«[33] Isti je Papa također isticao kako je »prava obitelj, utemeljena na braku, sama po sebi, dobra vijest za svijet« te kako je »u Crkvi dozreo trenutak obitelji, a to je također trenutak misionarske obitelji«.[34]

Na te misli svoga prethodnika o obitelji nadovezao se i Benedikt XVI. u svojoj propovijedi obiteljima na zagrebačkom hipodromu 5. lipnja 2011., upozorivši na opasnosti i prijetnje s kojima se ta temeljna ljudska stvarnost danas suočava i naglasivši kako su kršćanske obitelji »temelj za odgoj u vjeri, za izgradnju Crkve kao zajedništva i za njezinu misionarsku nazočnost u najrazličitijim životnim situacijama«.[35]

Afirmativno ostvarivanje suodgovornosti na

profesionalnoj razini

- Ostvarivanje suodgovornosti na profesionalnoj razini u većoj ili manjoj mjeri moguće je u svim legitimnim zvanjima i zanimanjima. No djelatno ostvarivanje tog oblika suodgovornosti osobito je važno i prikladno u onim zvanjima koja su povezana s odgojem i obrazovanjem, zdravstvenom i socijalnom skrbi te s pravom, politikom, sindikalnim radom, novinarstvom i umjetničkim djelovanjem.

- Profesionalno promicati *dostojanstvo ljudske osobe i njezina prava* za vjernika laika znači, u prvome redu, svim ljudima koje u svome profesionalnom životu susreće, ili je na njih upućen, priznati dostojanstvo djece Božje. Osobito je to važno u onim zvanjima i zanimanjima u kojima se vjernik susreće s bolesnima i slabijima, ili s onima kojima su ugrožena neka od temeljnih ljudskih prava. Osim toga, oni koji se bave javnim poslom pozvani su svoj kršćanski stav i odnos poštovanja prema svakome ljudskome biću, od začeća do naravne smrti, unositi i u javnu sferu. S ovim je usko povezano i promicanje *vrednote braka i obitelji* koje vjernici laici mogu ostvarivati ponajprije u onim zvanjima i zanimanjima koja su povezana s odgojem i obrazovanjem, prenoseći mladima svijest o ulozi i važnosti obitelji u osobnom i društvenom životu, u svjetlu društvenoga nauka Crkve. Istu svijest mogu promicati i svi oni koji se bave politikom, gospodarstvom i različitim znanostima, osobito humanističkim i društvenim, te svi koji svojim profesionalnim djelovanjem mogu pridonijeti da se na svim društvenim razinama prepozna i promiče važnost očuvanja i unapređenja institucije braka i obitelji.

- *Ljudski rad kao vrednotu* promiče se, prije svega, takvim razvijanjem vlastite djelatnosti da ona prikladno služi društvu. Vjernici pritom moraju biti svjesni kako »s pravom mogu vjerovati da svojim radom dalje razvijaju Stvoriteljevo djelo, da služe dobrobiti svoje braće te da osobnom radinošću pridonose ispunjenju Božjeg nauma u povijesti« (GS, br. 34). U tome smislu vjernik je pozvan na suodgovornost u promicanju rada kao vrednote prije svega odgovornim i stručnim pristupom svojemu poslu i zanimanju, ali i pokretanjem inicijativa, ili uključivanjem u inicijative onih koji nastoje unaprijediti profesionalnu i etičku dimenziju pojedinih zvanja i zanimanja. Oni pak koji svojim profesionalnim zalaganjem mogu utjecati i na oblikovanje javnoga mnijenja, pozvani su pridonijeti promicanju svijesti u društvu o vrijednosti i dostojanstvu ljudskoga rada.

- Suodgovornost u promicanju *općeg dobra* na profesionalnoj razini proizlazi, prije svega, iz svijesti da svako ljudsko djelovanje, osim

osobne, ima i širu društvenu dimenziju. Vjernik je stoga pozvan svoju djelatnost ostvarivati tako da ona bude na korist zajednici i društvu u kojemu živi. Osim toga, oni koji su po svojoj profesiji upućeni na javno djelovanje trebaju promicati svijest kako od brige za opće dobro nitko nije izuzet i kako općem dobru svatko na svoj način može i treba pridonijeti. Osobito je to važno u današnje vrijeme u kojemu se u javnoj sferi stvara dojam da 'mali čovjek' ne može utjecati na društvene procese. Usko je povezano uz promicanje općeg dobra na profesionalnoj razini i profesionalno promicanje *istine, slobode i pravde*, što vjernici mogu ostvarivati osobito u zanimanjima koja omogućuju sudjelovanje u oblikovanju društvene zajednice, poput novinara, političara, znanstvenih djelatnika, umjetnika, učitelja i profesora. Za kršćansko tumačenje tih vrednota u suvremenom kontekstu od velike je važnosti trajna formacija u vidu koje su potrebna odgovarajuća profesionalna savjetovanja, seminari i tečajevi.

- Profesionalno promicati *gospodarski život* sukladno socijalnom nauku Crkve vjernici mogu osobito u zanimanjima na području gospodarstva i socijalne politike. Pojedinci koji su profesionalno vezani uz gospodarstvo mogu u cilju promicanja i ostvarenja navedene vrednote stvarati i profesionalna udruženja koja svojim rezultatima najbolje pokazuju njezinu održivost i prednosti (primjer *ekonomije zajedništva* Pokreta Fokolara – Djelo Marijino). Pri tome je bitna trajna formacija u upoznavanju i promicanju socijalnoga nauka Crkve u okvirima suvremenog života. Isto je potrebno i u profesionalnom zalaganju oko *političkoga djelovanja* sukladno socijalnom nauku Crkve, koje se danas nameće kao posebno važno i aktualno područje. Na to su osobito pozvani oni vjernici laici čiji profesionalni angažman omogućava unapređenje društvenoga života u svim njegovim vidovima, a »osobito što se tiče prava i dužnosti sviju u uporabi građanske slobode, u postizanju zajedničkog dobra te u uređivanju odnosa među građanima i odnosa s javnom vlašću« (GS, br. 73). Pojedinci koji su profesionalno vezani uz političko djelovanje mogu radi promicanja i ostvarenja crkvenoga tumačenja tog djelovanja, kao i radi postizanja što veće djelotvornosti svojih nastojanja, stvarati nova ili se uključivati u postojeća udruženja različitih oblika.

- Profesionalno ostvarivati suodgovornost u promicanju *uloge međunarodne zajednice* u svjetlu socijalnog nauka Crkve ponajprije znači svojim djelovanjem razvijati svijest o jedinstvu ljudskoga roda i potrebi »sveopće solidarnosti i odgovornosti« (GS, br. 90). Pojedina zvanja i zanimanja, pak, omogućuju vjernicima laicima suradnju u međunarodnim pothvatima i inicijativama i uključivanje u međunarodna profesionalna udruženja. No vjernik laik ne smije postati promicatelj bezličnog kozmopolitizma već nastojati oko očuvanja vrijednosti i običaja bitnih za opstojnost lokalne zajednice i pojedinih naroda.

- Suodgovornost za *očuvanje okoliša* i promicanje svijesti o potrebi održivog razvitka u zadnje se vrijeme s pravom prepoznaje i kao moralno pitanje. I u svome profesionalnom životu svaki je vjernik pozvan na takvo djelovanje koje će u okolišu koji nas okružuje prepoznati Božje darove kojima smo se dužni služiti sa zahvalnošću i potrebnom obzirnošću. Takvu su svijest osobito pozvani razvijati oni koji se profesionalno bave odgojem i obrazovanjem, ali i svi oni koji u široj javnosti mogu promicati teme koje se tiču, primjerice, uštede sirovina i energije, obnovljivih izvora, ekološke poljoprivrede, transporta i dr.

- Suodgovornost za *promicanje mira* na profesionalnoj razini pretpostavlja življenje te vrednote u svome srcu, kako bi ju se moglo prenositi i na radnu i profesionalnu sredinu. Prema tome, vjernici laici pozvani su da »uz pomoć Krista, začetnika mira, surađuju sa svim ljudima kako bi se među njima učvrstio mir u pravednosti i ljubavi te se pripremilo sve što je za mir potrebno« (GS, br. 77). Kako je težnja za mirom zajednička svim dobronamjernim ljudima iz svih krajeva svijeta, suodgovornost u njezinu promicanju osobito je prikladna i za promicanje profesionalne suradnje i zbližavanja s pojedincima i ustanovama koji ne dolaze samo iz krila Crkve, a u čijem se djelovanju prepoznaju mirotvorna nastojanja.

Afirmativno ostvarivanje suodgovornosti na društveno-kulturnoj razini

69. Vjernici laici mogu afirmativno ostvarivati suodgovornost na društveno-kulturnoj razini različitim oblicima vjerničkih društava i građanskih udruga. Brojni su načini i modeli takvog djelovanja, a ovdje izdvajamo neke od najpogodnijih. Među njima se u prvom redu ističu *karitativne aktivnosti* (redovite i izvanredne) kao što su rad s djecom s posebnim potrebama, sa starima i nemoćnima, s bolesnicima i ovisnicima, s beskućnicima i siromašnima, s manjinskim društvenim skupinama (etničkim, političkim i drugim). Tu svakako treba istaknuti i važnost rada s maloljetnim delikventima i zatvorenicima te s prognanicima i političkim azilantima. Pored navedenog, izuzetno su važne dragovoljne inicijative kojima se želi štititi ili razvijati prirodna i društvena dobra na lokalnoj i državnoj razini. Također su od osobitog značenja volonterski projekti kojima se želi pomoći ugroženim skupinama hrvatskoga društva, ali i projekti prikupljanja pomoći za egzistencijalno ugrožene skupine ljudi u drugim dijelovima svijeta, kao i mnogi drugi vidovi solidarnosti. Sve navedeno potrebno je ostvarivati sa sviješću promicanja dostojanstva ljudske osobe najugroženijih skupina te istine, slobode i pravde subjekata kojima se te vrednote iz bilo kojeg razloga uskraćuju. Od ovoga je neodvojivo i nastojanje oko osiguravanja sredstava i uvjeta za poboljšanje statusa ugroženih obitelji, za otvaranje novih radnih mjesta, za prigodne športske, kulturne i druge javne

manifestacije te za ostvarivanje projekata društvenog zagovaranja. Promicanje općeg dobra nužan je preduvjet održivosti društva. No suodgovornost u ovom segmentu djelovanja postaje i suodgovornošću za međunarodnu zajednicu i za promicanje kršćanskoga viđenja te zajednice.

70. Suodgovorno djelovanje na društvenoj razini podrazumijeva *edukaciju i savjetovanje*. Ovi modeli djelovanja ostvaruju se u odnosu na različite teme: dostojanstvo ljudske osobe, obitelj i škole, vrednota i dostojanstvo ljudskoga rada, zalaganje za opće dobro, specifični vidovi općeg dobra i dr. Nadalje, model edukacije i savjetovanja izuzetno je značajan u vidu promicanja kršćanskoga poimanja istine, slobode, pravde, odgoja te zauzimanja za iste kreposti. K tome, savjetovanje i edukacija moraju biti usmjereni i na razvijanje kršćanskoga poimanja političkog djelovanja, gospodarskog života u skladu s odrednicama socijalnog nauka Crkve te kršćanskoga poimanja značenja međunarodne zajednice. Sve te teme, kao i druge s njima povezane, trebale bi biti namijenjene svim ljudima, a u prvome redu svijetu mladih. No pritom se ne smije zaboraviti ni edukacija nositelja pojedinih profesionalnih službi u društvu.

71. Prikladan način suodgovornog djelovanja na društveno-kulturnoj razini nudi model *javnih događanja*. U tom se smislu u prvome redu misli na organiziranje okruglih stolova, tribina, skupova, javnih okupljanja i povorki. Putem njih mogu se promicati specifični vidovi dostojanstva ljudske osobe, ljudskih prava i obitelji te nastojati riješiti neki njezini problemi. Nadalje, tim putem mogu se promicati specifični vidovi ljudskoga rada i njegova odnosa s drugim odrednicama čovjekova dostojanstva, općeg dobra, istine, slobode i pravde u hrvatskoj stvarnosti, gospodarskog i političkog života sukladno socijalnom nauku Crkve, kršćanskoga poimanja međunarodne zajednice i suodgovornosti za nju.

72. *Kulturno-umjetnička i obrazovna događanja* mogu također biti prikladan model djelovanja. Pod ovakvim se događanjima podrazumijevaju dobrotvorni koncerti (primjerice, za pokretanje određenih inicijativa od značenja na društveno-političkoj razini), tematski festivali i izložbe, tematska umjetnička natjecanja, tematska obrazovna natjecanja (primjerice, radijski i televizijski kvizovi putem kojih se ispituje poznavanje različitih vidova općeg dobra).

73. *Športska događanja* također su važan model djelovanja. Pod ovakvim se događanjima podrazumijevaju: natjecanja invalida, tematski maratoni, natjecanja i druge manifestacije s dobrotvornom svrhom i sl. Pritom je važno istaknuti potrebu promicanja onih pojedinačnih ili društvenih i crkvenih inicijativa koje mogu znatno pridonijeti općem dobru, a mogu se na prikladan način poticati i razvijati putem športskih natjecanja. Zato je važno uključivanje u natjecanja sudionika Domovinskog rata, natjecanja sa

svrhom senzibiliziranja javnosti za socijalno ugrožene skupine, ili za žrtve nepravedno osuđenih i javno stigmatiziranih osoba (koja uz to mogu poslužiti prikupljanju sredstava za iste). Tu su i natjecanja volontera i drugih sudionika međunarodnih solidarnih aktivnosti, kao i ona sa svrhom senzibiliziranja javnosti za ključne međunarodne probleme i sl.

74. Vrlo koristan način suodgovornog djelovanja na društveno-kulturnoj razini jesu i *inicijative javnog zagovaranja.* To je također model putem kojega se može aktivno djelovati u svakom od prije istaknutih područja suodgovornog djelovanja vjernika. Postupci za primjenu tog modela sustavno su navedeni kod korektivnog ostvarivanja suodgovornosti. Naime, u dosadašnjoj su se praksi u tom kontekstu najčešće pojavljivali.

75. Važan je oblik ostvarivanja suodgovornosti na društvenoj razini i *izrada različitih projekata i javljanje na natječaje* različitih zaklada, fondova i ustanova koje djeluju za dobro i dostojanstvo čovjeka. Svrha ovakvog djelovanja prepoznaje se u provedbi sadržaja koji će povećati kvalitetu života obitelji, prekvalifikacijama, privremenom ili trajnom zapošljavanju osoba koje imaju smanjenu mogućnost zapošljavanja, zaštiti ljudskih sloboda, razvitku gospodarskih djelatnosti sukladno socijalnom nauku Crkve i sl. U aktualnim hrvatskim prilikama ovakav način djelovanja mora posebice uključivati osmišljavanje projekata koji će imati jasne gospodarske ciljeve, ali koji će istovremeno doprinositi i općem dobru te će se odvijati tako da omogućuju potpunu transparentnost rada. K tome, potrebno je razvijati djelovanje putem prijavljivanja projekata koji će se baviti isključivo različitim oblicima realizacije crkvenog učenja o političkoj zajednici, o političkoj vlasti, o sustavu demokracije i političkoga djelovanja, o civilnom društvu te odnosu države i vjerskih zajednica i sl. Način djelovanja putem projekata i natječaja mora uključivati promicanje cjelovitog i objektivnog prikazivanja povijesnih i sadašnjih događaja i pojava koje imaju značajne posljedice za razvoj društva, i to s ciljem ostvarenja i razvoja socijalne pravde u pojedinim segmentima hrvatskoga društva. Kako bi to bilo moguće, nužna je izobrazba djelatnika koji će provoditi djelatnosti koje ostvaruju i promiču kršćansku suodgovornost za međunarodnu zajednicu. Pritom je osobito značajna izobrazba i organiziranje volontera te provedba dobrotvornih projekata za određena ugrožena područja ili dijelove svijeta. Važno je istaknuti da je u svemu navedenom iznimno važna suradnja s drugim crkvenim i javnim subjektima koji su voljni surađivati u svakom od istaknutih područja suodgovornog djelovanja, kao što su npr. neka državna, lokalna, javna i privredna tijela te mediji.

Afirmativno ostvarivanje suodgovornosti na političkoj razini

76. Vjernici laici mogu afirmativno ostvarivati kršćansku suodgovornost u svih deset prije razmatranih područja crkvenoga života i djelovanja na političkoj razini putem predstavnika u Odboru za ljudska prava Hrvatskoga sabora, zatim putem prijedloga upućenih u Sabor putem zastupnika koji su vjernici ili su blizu katoličkom svjetonazoru, zatim posredstvom udruga te slanjem prijedloga na različita međunarodna tijela koja se bave ljudskim pravima, kao i korištenjem različitih stranačkih inicijativa onih laika koji su uključeni u političke stranke u Republici Hrvatskoj. Vrlo je važno koristiti naznačene mogućnosti djelovanja, kao i sve druge koje omogućava demokratski pravni poredak. Upravo će na taj način vjernici laici, a osobito katolici, u politici moći pokazivati i ostvarivati svoju kršćansku suodgovornost u društvu.

77. Kako bi se uvidjelo kolika je važnost ovakvog angažmana vjernika laika, potrebno je istaknuti da u sadašnjem društvenom trenutku značajni društveni i politički subjekti sve više ignoriraju i žele potpuno otkloniti kršćanske vrednote iz političkog i šireg društvenog života te njihovo ostvarenje omogućiti, kao i za vrijeme komunizma, samo u sferi privatnog života. Kako bi se takve tendencije onemogućilo, postaje sve aktualnije i potrebnije djelovanje vjernika u društvu kao građana. Traženje ostvarenja načela pluralnosti prema kojemu svi građani, pa tako i vjernici, imaju jednako pravo promoviranja svojeg pozitivnog sustava vrijednosti postaje vrlo važno pitanje ne samo za promicanje katoličkih vrednota na širem društvenom planu već i za opstojnost demokratskog sustava. Vjernici imaju pravo na to da sve političke odluke, zakoni i propisi odražavaju njihov, kršćanski sustav vrednota, i to u onoj mjeri u kojoj većina građana to želi, a sve prema osnovnom demokratskom načelu prema kojemu vlast provodi volju većine građana. Sukladno tome, vjernici imaju i dužnost tražiti ostvarenje tog demokratskog načela.

78. U svom političkom životu vjernici laici mogu djelovati u različitim političkim strankama kako bi ostvarili svoje opravdane interese i obvezu da pridonose izgradnji građanskoga života u svojoj zemlji. Ta pripadnost različitim strankama moguća je zbog toga jer se određene odluke mogu ostvariti strategijama i načinima koji su jednako moralno prihvatljivi. U tom je smislu opravdana pluralnost političkih opredjeljenja u samome korijenu djelovanja katolika u politici, ali ta pluralnost ne znači i nejasan pluralizam u odabiru moralnih načela i bitnih vrijednosti. Kad je to u pitanju, katolici laici dužni su se pri sudjelovanju u političkom životu držati kršćanskih moralnih i društvenih načela, kao i »podsjećati društvo na dublji smisao života i odgovornost svakoga u tom pogledu«.[36] To znači da oni koji su izravno uključeni u zakonodavna predstavništva imaju obvezu

suprotstaviti se svakom zakonu koji napada ljudski život. Ipak, kad nije moguće spriječiti donošenje nekog štetnog zakona ili ga u potpunosti dokinuti, ako već postoji, katolicima je dopušteno pružiti vlastitu potporu onim prijedlozima koji smjeraju na smanjenje njegove štetnosti.[37]

79. S obzirom na angažiranje katolika u politici potrebno je pojasniti, odnosno dodati još sljedeće:

– Svaki katolik u bilo kojoj političkoj stranci treba jasno dati do znanja vodstvu dotične stranke kako joj on pristupa uz uvjet da ne dijeli one stranačke stavove i programe koji odudaraju ili su izričito protiv kršćanskih načela, s napomenom da će u skladu s time postupati i kod glasovanja u Saboru i povjerenstvima, što znači da u takvim slučajevima neće poštivati stranačku stegu.

– Kako ne bi došlo do nesporazuma između katolika aktivnih u različitim strankama kad je riječ o prijedlozima zakona gdje nije jasno jesu li u suprotnosti s kršćanskim načelima, potrebno je prije glasovanja temeljito se informirati kod crkvenih stručnjaka o prihvatljivosti ili neprihvatljivosti s kršćanskoga gledišta predloženih zakona ili odredaba te prema tome dosljedno postupati.

– Suodgovornost vjernika laika na političkoj razini treba se konkretno iskazati i osnivanjem posebne skupine ili udruge vjernika specijaliziranih za praćenje rada Sabora i pojedinih povjerenstava, za što se mogu naći uzori u nekim zemljama duge demokratske tradicije. Zadatak je takve skupine ili udruge pravovremeno provjeriti prihvatljivost s kršćanskoga motrišta predlaganih zakona ili odredaba te o tome obavještavati saborske zastupnike kršćanskog usmjerenja i tako im pomagati kod odlučivanja.

B. Korektivno ostvarivanje suodgovornosti

Razni oblici korektivnog ostvarivanja suodgovornosti

80. Oblici suodgovornostiusmjerene na korekciju s obzirom na aktualna društveno-kulturalna pitanja ostvaruju se u istim područjima života

i rada laika kao i oblici evangelizacijsko-dijaloške suodgovornosti(deset velikih područja istaknutih u *Kompedniju socijalnog nauka Crkve*), ali se provode na drukčiji način i drukčijim sredstvima. Bitna im je odrednica zaštita temeljnih ljudskih i kršćanskih vrijednosti kada su one ugrožene određenim društvenim pojavama. S obzirom na to da suvremene društvene tendencije u Hrvatskoj (zakonski akti, praksa javnog života, sredstva javnog komuniciranja, tendencije na području odgoja), a posebice u državama zapadne demokracije, ozbiljno ugrožavaju neke vrednote u deset prije spomenutih područja, potrebno je pobliže odrediti oblike i ciljeve djelovanja kako bi se stručno, sustavno i uljudbeno pristupilo ostvarivanju ovoga vida suodgovornog djelovanja.

81. Oblici korektivne suodgovornosti mogu se ostvariti na četirima razinama: svakodnevno djelovanje na osobnoj i obiteljskoj razini; *ad hoc* pridruživanje inicijativama pokrenutim od strane katoličkih udruga, pokreta i zajednica, kao i crkvene hijerarhije; organizirano djelovanje u okviru laičkih društava (udruga, pokreta i zajednica) te organizirano i kontinuirano djelovanje u okviru mreže katoličkih laika (koja bi povezala članove svih udruga, pokreta i zajednica, ali i sve druge aktivne laike). Pritom je potrebno jednako uvažavati i promicati oba oblika apostolata laika, kako osobnoga tako i onoga koji se ostvaruje pokretima i skupinama vjernika. Također, prema načinu ostvarenja oblika korektivne suodgovornosti možemo razlikovati javno zagovaranje prema vlasti i javno zagovaranje prema javnosti.

82. Ostvarivanje korektivne suodgovornosti na osobnoj i obiteljskoj razini treba uključivati nekoliko bitnih odrednica. Kako bi bilo moguće ispravno ostvarivati ovaj vid djelovanja, nužno je praćenje relevantnih tema iz područja određene struke, a zatim primjereno reagiranje na njih. Ako se radi o pozitivnim pojavama, reakcija se treba sastojati u podržavanju tih pojava i njihovoj promociji u javnosti. Ako se pak radi o negativnim pojavama, potrebno je ukazivati na njihove štetne posljedice i iznositi prijedloge za njihovu korekciju. Načini reagiranja mogu sadržavati sve vidove društvenog zagovaranja. Ovakvo djelovanje, nadalje, podrazumijeva jasno, argumentirano i snošljivo očitovanje katoličkog stava o određenoj relevantnoj aktualnoj temi u svojoj radnoj sredini i izvanprofesionalnoj životnoj zajednici. Na obiteljskoj je razini osobito važno raspravljanje o aktualnim temama, također i u širem krugu ljudi, s poznanicima i prijateljima, kao i u široj društvenoj sredini. Nužno je jačanje kulture javnog zagovaranja na tim razinama. U današnjim tehnološkim okolnostima javno zagovaranje na osobnoj i obiteljskoj razini može se ostvariti putem niza pothvata, kao što su: uključivanje u telefonsko glasovanje o temi o kojoj se raspravlja u nekoj televizijskoj emisiji, uključivanje u otvorene radijske i televizijske emisije o aktualnim temama argumentiranim i tolerantnim iznošenjem katoličkog stava, reagiranje na televizijske i radijske emisije te na članke u novinama i na internetu koji iznose sadržaje uvredljive za osobe koje žive sukladno katoličkom vrijednosnom sustavu. Mogući su načini djelovanja i pisanje novinskih priloga u kolumnama poput ‘pisma ili reakcije čitatelja’,

potpisivanje internetskih ili fizičkih peticija, distribuiranje pisanih, slikovnih i auditivnih materijala koji promiču vrednote katoličkog svjetonazora. No mogući načini djelovanja odnose se i na sudjelovanje u javnim prosvjedima, podržavanje javnih skupova i manifestacija koje promiču vrednote bliske katoličkom svjetonazoru, nazivanje saborskih zastupnika ili pisanje pisama političkim strankama koje poduzimaju važne korake (u zakonodavnom ili nekom drugom pogledu) vezane uz vrednote katoličkog svjetonazora, izlazak na izbore i glasovanje za stranku koja svojim programom najjasnije podržava katolički svjetonazor i sl.

83. Ostvarivanje suodgovornosti na korektivni način *ad hoc* pridruživanjem inicijativama pokrenutim od strane katoličkih udruga, pokreta i zajednica te crkvene hijerarhije može uključivati: angažiranje u javnom zagovaranju dotične inicijative (na ranije pojašnjene načine); fizičko i stručno angažiranje u pripremi i provedbi pokrenutih inicijativa, financijsku potporu realizaciji pokrenutih inicijativa, molitvenu potporu realizaciji pokrenutih inicijativa. Svaki vjernik laik, bez obzira na dob, izobrazbu ili imovinsko stanje, može naći način kako podržati te i slične inicijative. Čak i oni koje pritišću starost i bolest mogu dati svoj doprinos prikazujući svoje molitve i trpljenje za uspjeh pokrenutih inicijativa. Naš Gospodin najviše je učinio za naše spasenje kad je bio prikovan na križ, dakle u trenutku kad mu je to, ljudski gledano, bilo najmanje moguće. Kršćanski vjernici laici trebaju u tom smislu biti svjesni kako za vjernika nema situacije u kojoj ne bi mogao ništa učiniti za dobro Crkve i spas svijeta.

84. Suodgovorno djelovanje kao zajednički, organizirani angažman laika može se provoditi u više organizacijskih oblika: građanske udruge katoličkog svjetonazora, vjerničke udruge i društva, koordinacije i inicijative građana osnovane radi ostvarenja određenih projekata i ciljeva. Tu su i vjerničke skupine sličnih karakteristika djelovanja u životu župe (zborovi, župna i ekonomska vijeća, mladi, molitvene skupine i dr.), pokreti, zajednice, svjetovni instituti itd. Potrebno je surađivati i s onima koji nisu vjernici, ali cijene ono za što se vjernici, odnosno Crkva zauzimaju i bore. Sjetimo se Isusovih riječi: »Tko nije protiv nas, taj je za nas« (Mk 9, 40).

- Važno je istaknuti potrebu osnivanja *mreže katoličkih laika* koja može puno pomoći ostvarivanju ovakvog načina djelovanja. Njezino djelovanje trebalo bi usmjeriti na uspostavu mreže župnih animatora za djelovanje vjernika laika. Animatori bi prilikom pokrenutih aktivnosti kontaktirali članove mreže iz vlastite župe, pomogli u uključivanju što većeg broja katoličkih laika u mrežu, pomagali pri izjašnjavanju o aktualnim društvenim pitanjima putem fizičkih peticija, internetskih peticija, skupova, anketa i sl. Uključivanje svih članova mreže, dakle većeg broja sudionika, bitno je za bolju promociju i veće uvažavanje kršćanskih vrednota na široj društvenoj i političkoj razini. Mreža bi bila velika

pomoć i podrška akcijama udruga, pokreta, zajednica, građanskim inicijativama i inicijativama crkvene hijerarhije.

Ciljevi i načini korektivnog djelovanja

- Kako bi se što skladnije ostvarivala kršćanska suodgovornost vjernika laika u smislu korekcije negativnih društvenih pojava, važno je detaljnije ukazati na ciljeve i načine djelovanja u tom pogledu. Ti su ciljevi i načini određeni zasadama katoličke vjere, kao i njihovim povezivanjem s danas posebno značajnim temama za katolike u Hrvatskoj i za istinsko dobro svakog čovjeka. Društveno posebno značajne teme za katolike u Hrvatskoj aktualne su teme iz nekog od različitih područja društvene stvarnosti čije trenutno nepovoljno rješavanje, kratkoročno ili dugoročno, na različite načine, nepovoljno utječe na katoličku vjeru i svjetonazor. Pri uvažavanju ove činjenice mora se voditi računa o različitim segmentima hrvatskoga društva koji uključuju: pravo, gospodarstvo, socijalnu i zdravstvenu skrb, politiku, obrazovanje, znanost, medije, nacionalni identitet, religiju, kulturu, šport, ekologiju, civilno društvo, međunarodne odnose, turizam i dr.

- U govoru o ciljevima i načinima djelovanja u smislu korekcije negativnih pojava u društvu pred očima se nužno mora imati i sljedeće važne elemente: očuvanje ljudskog života od začeća do smrti (zakon o umjetnoj oplodnji, moguća revizija legalizacije abortusa i očuvanje zakonske zabrane eutanazije), pravni status braka između muškarca i žene te obitelji u odnosu na istospolne zajednice (uključujući i mogućnost usvajanja djece), UN-ovu rezoluciju o ljudskim pravima i antidiskriminacijski zakon, odgoj i obrazovanje o ljudskoj spolnosti te status njezina digniteta u javnosti. S time je povezan i cijeli niz važnih čimbenika koji utječu i koji će utjecati na promociju i zaštitu općeljudskih i kršćanskih vrijednosti, a posebno se ističu: odgoj i obrazovanje djece i mladih, razvitak katoličkih osnovnih i srednjih škola, pokretanje društveno važnih studija na Hrvatskom katoličkom sveučilištu i sl. Neki od posebno značajnih obrazovno-pravnih elemenata u ovom pogledu jesu: pravo odlučivanja roditelja o školskim odgojno-obrazovnim sadržajima za svoju djecu, nacionalni program djelovanja za mlade, posljedice usklađivanja hrvatske pravne regulative s europskom pravnom stečevinom, kršćanski identitet Europe i projekti njegova očuvanja i razvitka, pravo na odmor nedjeljom, blagdanima i državnim praznicima i dr. Svemu ovome potrebno je dodati i nekoliko važnih društveno-gospodarskih tema o kojima se danas posebno mora voditi računa. Pritom se u prvome redu misli na pravo na pravednu plaću, inzistiranje na socijalnoj osjetljivosti države i primjerenoj zdravstvenoj skrbi, borbu protiv grijeha korupcije i kriminala na svim

razinama, zaštitu prava na dobar glas i reagiranje na pogrešne interpretacije crkvenih stavova u javnosti, kvalitetu javnih medija i pokretanje novih medija na katoličkoj svjetonazornoj platformi. Ranije navedene elemente bit će moguće pravilno ostvarivati ukoliko u našem društvu bude neprestano rasla društvena svijest o zaštiti nacionalnih interesa našega naroda, ali i o poštivanju drugih građana, kao i pripadnika drugih vjeroispovijesti. Stoga među važne elemente ostvarivanja suodgovornosti treba ubrojiti: poštivanje vjerskih sloboda i razvoj vjerske i ideološke snošljivosti, ravnopravno uključivanje vjernika u politički život, razvitak sustava solidarnosti, ravnopravno uključivanje vjernika katolika u tzv. civilni sektor, zaštitu vjerske baštine, nacionalnog identiteta i nacionalnih dobara, ispravan i dijaloški odnos religije i znanosti, religije i kulture i sl.

- Postoji niz instrumenata putem kojih organizirani laikat može djelatno utjecati na rješavanje mnogih društveno važnih tema. Ovdje navodimo samo najvažnije: osnivanje stručnih skupina, senzibiliziranje i upoznavanje šire katoličke javnosti u Hrvatskoj o cjelovitim zakonima ili pojedinim zakonskim odredbama koji su u izravnoj suprotnosti s katoličkim naukom i svjetonazorom, ali i inzistiranje na tome da se, nakon postupka ostvarivanja legitimiteta za uključivanje u javnu raspravu o nekoj temi, predstavnici koordinacije građanskih udruga, vjerničkih društava, pokreta i zajednica uključe u državna tijela koja raspravljaju o relevantnoj aktualnoj temi. Kako bi se navedeni oblici djelovanja mogli što bolje provoditi, važno je i osmišljavanje projekata kojima će se natjecati na javnim natječajima – posebice državnim – i potom ih provoditi u praksi, a koji su vezani uz aktivno rješavanje većine od prije navedenih aktualnih tema za djelovanje. U tom smislu posebno su važni projekti edukacije o ljudskim pravima, spolnosti, zdravlju, civilnom društvu, ekologiji i održivom razvoju. No njima se trebaju pribrojiti i projekti vezani za promicanje vjerskih sloboda, rada s mladima, rada sa socijalno ugroženim skupinama, projekti očuvanja hrvatskog i europskog identiteta te nacionalnih dobara, projekti kulturnog i znanstvenog sadržaja i sl.

- Za organizirano djelovanje u smislu korigiranja negativnih društvenih pojava važno je istaknuti i vrijednost i značenje provođenja oblika društvenog zagovaranja. Upravo su u ovome pogledu važni neki postupci koji ranije spomenute načine djelovanja mogu dodatno obogatiti i učiniti svrsishodnijima. Pritom se misli na uključivanje u međunarodne inicijative koje promiču i štite katoličko viđenje rješenja društveno značajnih pitanja, organiziranje afirmativno usmjerenih javnih događanja kojima se promiče katoličko rješenje društveno posebno važnih pitanja, objavljivanje znanstvenih i stručnih radova kao i umjetničkih publikacija kojima se argumentirano i estetski afirmira neka od ugroženih vrednota iz ranije navedenih društveno značajnih tema i sl. Važno je u ovom kontekstu istaknuti i veliku vrijednost koju ima provođenje empirijskih znanstvenih istraživanja u Hrvatskoj te

prikupljanje znanstvenih i stručnih informacija iz srodnih inozemnih ustanova koje se bave zaštitom i promicanjem neke od vrednota katoličkog svjetonazora o kojoj se u Hrvatskoj vodi javna rasprava. Ovo je posebno važno istaknuti u cilju što kvalitetnije argumentacije katoličke pozicije u sličnim raspravama, ali i u pogledu teološke elaboracije i vrednovanja društvenih pojava, pri čemu je ključno djelovanje tima stručnjaka koji bi u sredstvima javnog priopćavanja sustavno iznosili, branili i promicali katoličke stavove o relevantnim društvenim pitanjima.

C. Shvatiti bit demokratskog društva i dostignuća modernog doba kao preduvjet za inkulturaciju evanđelja

- Vjernici laici u onoj će se mjeri uspjeti uključiti u suvremene društvene tokove i događanja u kojoj shvate bit demokratskoga društva i odnosa u njemu te ukoliko se uspiju stvarno osloboditi pasivnosti koja im je bila nametnuta u prijašnjim nedemokratskim režimima. Demokratsko društvo ima tu bitnu prednost što svaki građanin ne samo može nego i mora, tj. ima dužnost uključiti se u društveni život i u rješavanje njegovih gorućih problema. Dok se u totalitarnim sustavima rješenja donose odozgo, bez traženja i uvažavanja mišljenja građana, u demokratskim je društvima upravo obratno – građani su oni koji trebaju iznositi svoja mišljenja i davati svoje prijedloge, koje oni kojima je vlast povjerena imaju dužnost prema demokratskom načelu uvažavati i prihvaćati. Pored toga, kako bi se mogli kompetentno kao vjernici uključiti u razgovore i rasprave o aktualnim temama, vjernici laici moraju se s jedne strane neprestano truditi upoznavati probleme i suvremene društvene tokove, a s druge strane trajno produbljivati poznavanje svoje vjere i društvenog nauka Crkve, kako bi u tom svjetlu mogli iznositi svoj vjernički pogled na ono o čemu se govori i odlučuje.

- U svom društvenom angažmanu i ostvarivanju suodgovornosti za poslanje Crkve u svijetu vjernicima laicima i svim ostalim članovima Crkve kao dragocjen putokaz trebaju poslužiti riječi Svetog Oca Benedikta XVI. izrečene u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu 4. lipnja 2011.: »Valja priznati i razvijati velika dostignuća modernog doba, to jest priznavanje i jamstvo slobode savjesti, ljudskih prava, slobode znanosti i time slobodnog društva, ali pritom zadržati otvorenima razum i slobodu

prema njihovu nadnaravnom temelju, kako bi se izbjeglo to da se ta dostignuća samoponište, kao što nažalost nerijetko možemo ustvrditi. Kvaliteta društvenog i građanskog života, kvaliteta demokracije dobrim dijelom ovise o tomu 'kritičkom' čimbeniku, odnosno savjesti, o tome kako je se shvaća i o tome koliko se ulaže u njezino oblikovanje. Ako se savjest, prema prevladavajućem modernom shvaćanju, ograniči u subjektivni okvir, u koji se smješta religiju i moral, onda krizi Zapada nema lijeka, a Europa je osuđena na nazadovanje. Ako se naprotiv savjest otkrije kao mjesto slušanja istine i dobra, mjesto odgovornosti pred Bogom i braćom ljudima, što je protiv svake diktature, onda ima nade za budućnost.«[38]

- Svojom suodgovornošću za poslanje Crkve u svijetu vjernici laici doprinose inkulturaciji ili kulturalnoj konkretizaciji vjere koju ispovijedaju. Na to ih potiču kako antropološki tako i teološki motivi. Prvi proizlaze iz činjenice da onaj koji prihvaća kršćansku vjeru ne prestaje biti čovjekom, a to znači ni kulturalnim bićem koje se izražava stvarajući vlastitu kulturu. Drugi je povezan sa središnjom datošću kršćanske vjere, s utjelovljenjem Sina Božjega, koje nije samo njezin utemeljujući događaj nego i uzor prema kojemu se ona treba živjeti i ugrađivati ne samo u vlastiti život nego i u konkretno društveno tkivo. Pokrenuti i vođeni tim dvostrukim motivom kršćani su tijekom dva milenija duge povijesti Crkve uspjeli evanđelje utkati u različite kulture u kojima su živjeli (židovsku-palestinsku, grčko-helenističku, srednjovjekovnu i modernu), prihvatiti i evanđeoskim duhom prožeti najrazličitije običaje i tradicije, znanstvene poglede, usaditi kršćanske vrijednosti u različite društvene i političke forme, a istovremeno stvoriti i vlastitu kulturu s njezinom literaturom (evanđelja, apostolske poslanice, apologetski spisi, teološki traktati itd.), liturgijom (obredi, molitve, himni i sl.), s organiziranom zajednicom, etičkim normama, juridičkom praksom, arhitekturom, kiparstvom, slikarstvom, glazbom itd. Tom višestrukom kulturalnom konkretizacijom svoje vjere kršćani su s vremenom stvorili ono što se zove kršćanska civilizacija koja je duboko i plodonosno obilježila ne samo europski kontinent nego i sve druge na koje se uspjela proširiti.

- Danas se može činiti kako je zbog sekularizma i relativizma, koji duboko obilježavaju suvremenu postmodernu kulturu, inkulturacija u nju mnogo teža, čak i nemoguća. Ipak i tu kulturu stvara čovjek kojega u dubini srca muče ista pitanja i nemiri kao i onoga iz prijašnjih vremena. A na kršćanima je, posebno na kršćanskim vjernicima laicima, otkriti i individualizirati ta vječna pitanja i njihovu današnju artikulaciju, vrednovati ih i ujedno pokazati kako kršćanstvo na njih odgovara dajući im puni smisao i značenje. Drugim riječima, i u novim kulturalnim okolnostima, u kojima postoji mnoštvo odgovora na pitanja o čovjeku i smislu njegova života, kršćani imaju dužnost i poslanje pokazati istinitost puta i valjanost alternative koju čovjeku nudi i omogućava Isus Krist. To je moguće ostvarivati osobnim životnim svjedočanstvom i

zajedničkim življenjem kršćanske vjere u manjim ili većim zajednicama u srcu sekulariziranoga svijeta. Ne radi se, dakle, o tome da bi se kršćanstvo odreklo svoje eshatološke i mističke dimenzije u suočenju sa sekularističkom kulturom nego o traženju odgovarajućih načina kako tu dimenziju živjeti i svjedočiti u takvom ozračju, odnosno kako sekulariziranog i relativizmom sputanog čovjeka učiniti za nju osjetljivijim i otvorenijim.

5. Različite službe u Crkvi

- Uz službe po ređenju, kojima se neki postavljaju za pastire i na poseban način posvećuju službi u zajednici, Crkvi su poznate i službe nezaređenih kojima se osigurava poseban oblik crkvenoga služenja. Stoga vjernici laici ne sudjeluju u životu Crkve samo time što provode u djelo svoje zadaće i karizme nego i na druge načine. Naime, vjernici laici također se mogu osjećati pozvanima da sa svojim pastirima surađuju u služenju crkvenoj zajednici brinući se za njezin rast i život. To sudjelovanje vjernika laika u životu Crkve nalazi svoj neophodan izraz u poslanju partikularnih Crkava ili biskupija. Kako bi mogli primjereno sudjelovati u crkvenom životu, vrlo je važno da vjernici laici imaju jasno i ispravno poimanje biskupijske Crkve u njezinoj iskonskoj povezanosti sa sveopćom Crkvom.

Kad su u pitanju službe vjernika laika, Crkva je tijekom povijesti pokazala sposobnost prilagođavanja zahtjevima i potrebama vremena. Stoga je i danas potrebno, koristeći se drevnim iskustvom, tražiti one službe koje Crkva treba i koje će mnogi od njezinih članova prihvatiti radi veće životnosti crkvene zajednice. Te se službe, u poštivanju punog jedinstva, uspostavljaju prema kanonskim i drugim crkvenim odredbama te prihvaćanjem smjernica koje daju crkvene vlasti. Oni laici kojima je na bilo koji način, trajno ili privremeno, povjerena određena crkvena služba ili zaduženje, obvezni su steći prikladno obrazovanje kako bi mogli ono što im je povjereno pravilno i dostojno obavljati (usp. ZKP, kan. 231 § 1). Moraju se odlikovati i uzornim kršćanskim životom.

Donosimo pregled službi vjernika laika u crkvenim zajednicama prema područjima i načinima ostvarivanja suradnje vjernika laika u Crkvi.

Župni kateheta

- Služba katehete sve je prisutnija u našim župnim zajednicama (usp. DPSŽZ, br. 206). Župni kateheta je suradnik župnika u katehetskom djelovanju u župnoj zajednici (usp. ZKP, kan. 776). Važno je da župni kateheta ima dostatnu teološko-katehetsku naobrazbu te da njegov osobni život i vjerničko svjedočanstvo budu u skladu s evanđeoskim vrijednostima i zahtjevima kanonskoga prava. Župni kateheta sudjeluje u katehizaciji različitih dobnih skupina i zajednica u župnoj zajednici, u skladu s dokumentom HBK *Župna kateheza u obnovi župne zajednice. Plan i program*. Bez obzira na to je li služba župnog katehete u nekoj župnoj zajednici volonterskog karaktera ili je riječ o osobi koja tu službu obavlja na puno radno vrijeme, potrebno je da župni kateheta za tu službu dobije biskupov kanonski mandat[39] te da službu obavlja u skladu s uputama i smjernicama župnika kao prvoga katehete u župnoj zajednici (usp. ŽK, 95).

Vjeroučitelj u školi

- Vjernik laik može, nakon stjecanja diplome iz teološko-katehetskog studija i nakon što dobije mandat od dijecezanskog biskupa, preuzeti službu vjeroučitelja/ice u osnovnoj ili srednjoj školi. Službu obavlja u skladu s važećim crkvenim normama i državnim propisima. Vjeroučitelj/ica na sustavan način, u skladu s važećim planom i programom za pojedine segmente školskog obrazovanja te putem prikladnih didaktičko-metodičkih sredstava, izlaže katolički nauk o vjeri i životu. Kako bi mogao prikladno ostvarivati vlastitu službu, potrebno je uključivanje u programe trajne teološko-duhovne i stručne formacije i suradnja sa župom, tj. župnikom na čijem se području nalazi škola.

Odgojitelj/ica u vjeri u predškolskim ustanovama

- Odgojitelj/ica u vjeri u predškolskim ustanovama jest vjernik laik koji je, kao stručno zaposlena osoba u odgoju u predškolskoj ustanovi, završio također i program teološko-katehetskog doškolovanja koje omogućava na stručan način odgajati u vjeri polaznike predškolske ustanove. U svojem djelovanju vodi se važećim državnim propisima uvažavajući također sve crkvene norme. Odgojitelji su također pozvani aktivno djelovati u vlastitoj župnoj zajednici. Pod župnikovim vodstvom može surađivati u pripremi i sudjelovanju djece i njihovih obitelji u liturgijskim slavljima, surađivati u župnoj katehezi, konkretnim prijedlozima pomagati roditeljima u odgoju djece, organizirati radionice za djecu u župnoj zajednici i sl.

Lektor

- Laici muškarci, koji imaju dob i vrline određene odlukom biskupske konferencije, mogu se za stalno, prema propisanom bogoslužnom obredu, postaviti u službu lektora ili čitača. Ipak, svi laici mogu na temelju privremene odredbe obavljati službu čitača u bogoslužnim činima. U našoj se Crkvi ustalila praksa da službu čitača obavljaju osobe koje nisu postavljene u službu prema propisanom bogoslužnom obredu.

Ako nema psalmista, lektor čita i psalam između čitanja. »Čitač ima zadaću i poučavati djecu i odrasle u vjeri da bi dostojno primali sakramente, naviještati poruku spasenja ljudima koji je još ne poznaju« (DPSŽZ, br. 204) te tu poruku svjedočiti vlastitim životom.

Akolit

- Poput službe čitača, i službu akolita može se za stalno, prema propisanim bogoslužnim obredima, povjeriti izabranim laicima muškarcima kako bi pomagali svećeniku i đakonu kod oltara. Akolit pripravlja oltar i sveto posuđe (usp. DPSŽZ, br. 204). On je i izvanredni djelitelj svete pričesti (usp. ZKP, kan. 910 § 2). Služba akolita stalnog je karaktera.[40] Akolit treba imati odgovarajuće teološko i liturgijsko znanje za prikladno izvršavanje službe i kako bi mogao drugim službenicima pomoći u ostvarivanju njihovih zadaća u liturgiji. Pored znanja potrebno je trajno nastojanje oko pronicanja u nutarnji i duhovni smisao bogoštovlja. »Na taj će se način (akolit) moći svakodnevno

potpuno prinositi Bogu i biti svojom ozbiljnošću i poštovanjem svima u crkvi na uzor, te će se iskrenom ljubavlju odnositi prema mističnom Tijelu Kristovu ili Božjem narodu, posebno prema slabima i bolesnima.«[41]

Izvanredni služitelj svete pričesti

1. Biskup može prikladno osposobljenim i formiranim vjernicima laicima podijeliti službu izvanrednog pričestitelja. Riječ je o izvanrednoj, a ne redovitoj službi (usp. DPSŽZ, br. 205). Ona se ostvaruje privremeno, a to znači da ju oni kojima je podijeljena obavljaju u izvanrednim situacijama kada nema, ili nema dovoljno, redovitih djelitelja svete pričesti. Izvanredni pričestitelj može pričestiti sama sebe te nositi pričest bolesnima i starima i kao popudbinu umirućima.[42]

Ministrant/poslužitelj

1. Ministranti pomažu svećeniku kod oltara. Kako bi prikladno obavljali svoju službu, moraju najprije proći prikladnu katehezu i formaciju (usp. DPSŽZ, br. 206). Ministrantom se može postati nakon primljene prve svete pričesti. Ministrantsku službu obavljaju pod župnikovim vodstvom. U župi je potrebno oformiti *župnu ministrantsku skupinu*, sukladno dokumentu *Župna kateheza u obnovi župne zajednice. Plan i program*. Animator te skupine može biti i prikladan odrasli vjernik laik ili barem jedan iskusniji ministrant, koji svoju animatorsku službu obavlja u suradnji i pod vodstvom župnika. Ministrantska skupina mora biti i katehetska skupina u kojoj će članovi stjecati i produbljivati vjerska znanja, a posebno ona liturgijska.

Pjevač

1. Služba pjevača (usp. ZKP, kan. 230 § 2) među važnim je službama koje ostvaruju vjernici laici. Pjevač obavlja službu pjevanja za vrijeme

liturgijskih slavlja. Kako bi mogao obavljati ovu službu, mora imati dostatne naravne darove, poznavati liturgijski repertoar te posjedovati barem temeljno teološko i liturgijsko znanje. Svoju službu obavlja pod župnikovim vodstvom. Pjevač je pozvan svoju službu obavljati usklađujući je s djelovanjem članova pjevačkoga zbora i s uputama zborovođe. Služba pjevača unutar liturgije razlikuje se od službe psalmista koji je u nizu posebnih službenika s obzirom na pjevanje. U ovom se drugom slučaju radi o stručnoj osobi s obzirom na pjevanje psalama.

Član crkvenoga pjevačkoga zbora

1. Pored pjevača *solista* postoji i crkveni (najčešće župni i katedralni) *pjevački zbor*. Njegovi su članovi osobe koje, uz župnikov pristanak, pjevaju zajedno s drugim članovima zbora i tako doprinose svečanosti liturgijskih slavlja. Kako bi prikladno obavljali svoju službu, moraju imati istaknut pjevački talent, ali i staviti se na put specifične glazbene i teološke formacije.

Orguljaš

1. Orguljaš svira za vrijeme liturgijskih slavlja. Kako bi na odgovarajući način obavljao svoju službu, potrebno je da ima prikladnu stručnu glazbenu, ali i dostatnu liturgijsko-teološku naobrazbu. Službu obavlja pod župnikovim vodstvom i u stalnom je dosluhu sa zborom i zborovođom.

Zborovođa

1. Zborovođa je osoba koja animira i usklađuje djelovanje župnoga zbora te obavlja i dirigentsku ulogu u zboru. U odnosu na zbor, zborovođa je u

službi animatora. Stoga je potrebno da ima dostatno glazbeno obrazovanje, ali i temeljnu liturgijsko-teološku naobrazbu. Svoju službu obavlja pod župnikovim vodstvom i u skladu s liturgijskim odredbama Crkve tako da zborovođa i zbor ravnaju, animiraju i podupiru pjevanje cijele zajednice.

Sakristan

1. Sakristan je osoba koja se brine za red i čistoću u crkvi, a osobita mu je briga liturgijsko posuđe i odjeća, kao i uređenje liturgijskoga prostora. Na poseban se način brine za sakristiju, tj. sve ono što je potrebno čuvati i održavati u njoj. Kako bi mogao odgovorno i pravilno obavljati svoju službu, sakristan je pozvan upoznati se s liturgijskim odredbama Crkve, a posebice s liturgijskim knjigama i uputama. Stoga treba proći prikladne tečajeve formacije. U župnim zajednicama u kojima nije organizirana služba zvonara kao zasebna, sakristan/ka se brine i o zvonjenju. Služba sakristana zahtijeva diskreciju i samozatajnost.

Pastoralni animator

1. Animator je osoba koja ima temeljnu teološku formaciju, ali i dostatnu specifičnu formaciju za animiranje određene skupine vjernika u župnoj zajednici ili za animiranje određenog područja pastoralnog djelovanja (usp. ŽK, 95).

Službu obavlja pod vodstvom župnika kojemu je od osobite pomoći u animiranju raznih pastoralnih događaja u župi, a spreman je staviti se na put trajne teološko-pastoralne formacije. Pastoralni animator ili asistent može pomagati župniku, ali i župnom kateheti, u pastoralno-katehetskom radu bilo da se radi o animiranju ili vođenju određene skupine vjernika ili preuzimanju bilo koje pastoralno-katehetske inicijative u župi (organiziranje tematskih kampova za djecu školske dobi za vrijeme školskih praznika, organiziranju i vođenju

župnih hodočašća, slavlja, nedjeljnih druženja neposredno nakon svete mise, pomaganju oko održavanja župne internetske stranice, uređivanju župnoga lista, radijskih emisija vjerskoga sadržaja, osmišljavanju programa za provođenje slobodnog vremena mladih i djece u župnim prostorima, organiziranju župnog Caritasa, ali i drugih nematerijalnih oblika pomoći građanima s područja župe i sl.).

Vijećnik u pastoralnom vijeću

1. Vjernik laik može biti izabran u pastoralno vijeće na biskupijskoj ili na župnoj razini. Biskupijsko pastoralno vijeće ima za cilj istraživati i prosuđivati pastoralno djelovanje u biskupiji i na temelju toga biskupu predlagati praktične zaključke (usp. ZKP, kan. 511-512). Župno pastoralno vijeće pomaže župniku u unapređivanju pastoralne djelatnosti u župi (usp. ZKP, kan. 536 § 1-2). Sličnu pomoć pružaju biskupijska pastoralna vijeća na razini biskupije. Pastoralna vijeća imaju savjetodavni glas. Vijećnici se izabiru, a mandati im započinju kada ih potvrdi dijecezanski biskup, koji propisuje i odobrava statute vijeća. Posebna je zadaća pastoralnih vijeća proučavanje pastoralne situacije, uočavanje njezinih potreba i problema te predlaganje i ostvarivanje donesenih rješenja zajedno s drugim vijećima. U ovome kontekstu želimo posebno istaknuti veliku vrijednost *pastoralne savjetodavnosti*. Ona se osobito prepoznaje u djelovanju župnog i biskupijskog pastoralnog vijeća. Iako nije riječ o pastoralnom tijelu koje donosi odluke ili koje upravlja župom ili biskupijom, budući da to izravno spada na pastirsku službu župnika i biskupa, to nikako ne znači da savjetodavnost koju ostvaruju članovi vijeća svojim zauzetim djelovanjem nema značenja. Naprotiv, njihov je doprinos i njihova vrijednost izuzetno važna za dinamiku donošenja odluka kojima je svrha dobro župne, odnosno biskupijske zajednice.

Vijećnik u ekonomskom vijeću

1. Vjernik laik može biti postavljen u ekonomsko vijeće na biskupijskoj ili na župnoj razini (usp. ZKP, kan 492 i 537). Ova vijeća sudjeluju u brizi za ekonomska dobra biskupije i župe. Vijećnike u biskupijskom ekonomskom vijeću imenuje dijecezanski biskup, koji potvrđuje i mandate vijećnika

izabranih u župna ekonomska vijeća. Vijećnik u župnom ekonomskom vijeću djeluje zajedno s drugim članovima vijeća pod župnikovim vodstvom. Trajanje mandata vijećnika, kao i statut prema kojemu se ravna djelovanje župnog ekonomskog vijeća, određuje dijecezanski biskup. Vijećnik je, pod vodstvom župnika i u suglasju s drugim članovima vijeća, posebno odgovoran za financije i materijalna dobra župe. Istu odgovornost imaju i vijećnici u biskupijskim ekonomskim vijećima.

Službenik u župnom uredu

1. Službenik je vjernik koji ima završen *Institut za teološku kulturu laika* ili *Školu za animatore i suradnike*. U župnom uredu djeluje na poziv župnika, a uvjet je i biskupovo pisano odobrenje. Službenik pomaže u župnom uredu u poslovima župne administracije. Djeluje kao volonter te na puno ili nepuno radno vrijeme. Službenik se stavlja na put trajne duhovne i stručne formacije. Uvođenje službe župnog službenika u župnom uredu rasterećuje župnika i župnog vikara te njegova služba može biti vrlo korisna, a ponekad i nužna, osobito u velikim župnim zajednicama.

6. Prioriteti za djelovanje vjernika laika u aktualnoj situaciji

1. Pored navedenih aktivnosti koje se trebaju ostvarivati djelovanjem vjernika laika, danas se izdvajaju i određeni *prioriteti* na koje je potrebno odmah odgovoriti. Iako su brojna i vrlo razgranata područja djelovanja vjernika laika, posebice pod vidom suodgovornosti, prioritete za njihovo djelovanje možemo ipak svesti na tri osnovne skupine koje su

međusobno povezane. Riječ je o pitanju promjene *mentaliteta*, *formacije* i prikladnih *operativnih modela djelovanja*.

2. U sustavnom proučavanju problematike vjernika laika kao ključan problem izdvaja se pitanje *naslijeđenoga mentaliteta* koji stoji na putu aktivnog, zauzetog i suodgovornog djelovanja. Mi hrvatski biskupi u pastoralnim smjernicama na početku trećega tisućljeća *Na svetost pozvani* prepoznajemo promjenu mentaliteta kao jednu od bitnih pastoralnih zadaća. Govoreći o sustavnom ostvarivanju službe ministerijalnog svećenika u Crkvi, upozoravamo također na žurnu potrebu razvijanja takvog djelovanja koje će i vjernicima laicima omogućiti njihov doprinos u crkvenom poslanju, a čemu trebaju pridonijeti i svećenici i laici: »Zbog toga je sada potrebno uložiti dodatni napor u promjenu stečenog mentaliteta za koji je kršćanska zajednica i kršćansko poslanje samo svećenikova briga. Takva se promjena traži i od svećenika i od vjernika« (usp. NSP, br. 83). Dakle, najprije je potrebno mijenjati naslijeđeni mentalitet članova Crkve u smislu doprinosa i promoviranja aktivnog djelovanja vjernika laika u crkvenome poslanju. Taj mentalitet potrebno je mijenjati u smislu *suradnje*, a još više u smislu raznih oblika *suodgovornosti* u Crkvi. Zbog toga valja raditi na razvijanju obostranog povjerenja laika i klerika, ostvarivanju bolje povezanosti laika sa župnicima, osiguravanju poštivanja identiteta pojedinih zajednica i udruga, na oslobađanju od »ovisnosti« o inicijativama drugih od kojih se stalno traži pomoć – i materijalna i duhovno-intelektualna, kao i na osvješćivanju o važnosti djelovanja katoličkih pokreta, udruga i sl.

3. *Formacija* vjernika laika drugo je ključno pitanje. Podići razinu *suodgovornosti* vjernika laika u poslanju Crkve znači, prije svega, sustavno djelovati na svim razinama crkvenosti kako bi se različitim formacijsko-katehetskim modelima podigla svijest o važnosti i načinima kršćanskog doprinosa vjernika u područjima osobnog i obiteljskog života, ali i u najširem smislu na društveno-kulturnom areopagu. U tom smislu potrebno je naglasiti važnost razvijanja svijesti o kršćanskoj odgovornosti u odnosu na doprinos istinskom očovječenju i proročkom svjedočenju u društvu. Tu je uloga vjernika laika nezamjenjiva, posebno u području gospodarstva, politike, umjetnosti, obrazovanja i sl. U isto vrijeme ne smije se zanemariti briga za podizanje svijesti svih vjernika s obzirom na aktivno sudjelovanje u životu i djelovanju crkvene zajednice, prije svega vlastite župe. Vjerničku odgovornost za svjedočenje u društvu moguće je graditi samo na temeljima slavlja sakramenata Crkve i slušanja Božje riječi u crkvenoj zajednici, kao i aktivnim sudjelovanjem u njezinu životu i djelovanju. Pitanje formacije ne smije se, međutim, rješavati samo u smislu suodgovornog svjedočenja svih vjernika već i u smislu formiranja onih vjernika koji će djelovati u različitim crkvenim službama i zaduženjima i koji će na taj način ostvarivati svoj doprinos poslanju Crkve. S obzirom na formaciju treba također reći da je u aktualnom trenutku izrazita potreba isticanja važnosti djelovanja vjernika laika, posebice unutar *skupina, udruga i*

pokreta priznatih od Crkve. Ne smijemo zaboraviti ni djelovanje laika na vlastitu inicijativu, tj. ono djelovanje koje vjernici laici pokreću ne čekajući da ih na to pozove hijerarhija, ali vodeći pritom računa da sve što čine bude u duhu crkvenog, a to znači i hijerarhijskog zajedništva. Isto tako nužno je osobni apostolat podignuti na višu razinu kako u smislu crkvene osviještenosti i zauzetosti tako i kvalitete (usp. CL, br. 23).

4. Pitanje načina i modela formacije vjernika laika osobito je važno, ali i složeno. Treba odmah istaknuti da nije moguće ostvariti unilateralni model formacije koji bi se, bez dodatnih razlikovanja, mogao ostvarivati u odnosu na sve vjernike. Ipak, postoje neki ključni elementi vjerske formacije koje moraju usvojiti svi vjernici. Pitanje je na koji način to postići? Odgovor treba tražiti polazeći od obitelji kao prvog redovitog ambijenta u kojemu se uči živjeti i djelovati. I u vjerskom smislu obitelj ima nezaobilaznu ulogu. Ona je prva škola vjere i crkvenosti. Nitko u tom smislu ne smije odricati obitelji njezinu ulogu prvog vjerničkog formativnog ambijenta. *Župna zajednica* drugi je nezaobilazni čimbenik vjerskog odgoja i formacije. Kao ono krajnje i najkonkretnije mjesno očitovanje stvarnosti Crkve (usp. CL, br. 26), župa je nužno zajednica vjere i života, a to znači i *formativna zajednica*. Dinamizmima župne kateheze, prilagođenim svim kategorijama vjernika i svim uzrastima, župa mora trajno nuditi mogućnosti rasta u poznavanju vjere i napredovanja u iskustvu vjere. Ambijent župne zajednice pogodan je za razgranatu mrežu susreta iskustveno-formativnog karaktera, kao što su duhovne obnove, pučke misije, tribine, seminari, škole i sl., putem kojih je uvijek moguće ostvarivati dodatan napredak u poznavanju i življenju vjere. Važno je pritom vjernike upućivati i u samostalan rad čitanjem crkvenih dokumenata, dobrih teoloških sadržaja, katoličkoga tiska i praćenjem katoličkih elektroničkih glasila. Svi navedeni modeli i načini djelovanja trebali bi biti daleko više korišteni u našim župama. Pritom se ne smije zaboraviti ni značenje župnih knjižnica. Bez ovakvih oblika formativnog djelovanja nije moguće očekivati snažniji i organiziraniji angažman širega kruga vjernika laika.

5. Formaciju s obzirom na *službe* i *zaduženja* moguće je sustavno provoditi posredstvom organiziranih formativnih susreta i tečajeva. Najbolje je, ukoliko je moguće, takve tečajeve organizirati na biskupijskoj ili na dekanatskoj razini. Ali to župnu zajednicu ne oslobađa obveze aktivnoga zauzimanja i doprinošenja specifičnoj formaciji animatora i suradnika. Važno je istaknuti i ulogu koju u tom procesu, kao i u ukupnoj formaciji vjernika laika, imaju i *Katolički bogoslovni fakulteti, Pastoralni instituti* te *Škole za pastoralne animatore i suradnike*.Zato je posebnu pozornost u kontekstu formacije i sudjelovanja u formaciji drugih potrebno posvetiti onim laicima koji su završili teološki fakultet ili institut. Osjeća se također sve više potreba snažnijega djelovanja duhovnog asistenta – svećenika – u duhovnom vodstvu, zatim potreba razvijanja samosvijesti laika i odgovornosti za poduzeti pothvat,

gajenja svijesti altruizma, poticanja i educiranja predstavnika udruga za građansko i zajedničko djelovanje, organiziranja tečajeva za svećenike i bogoslove kako bi upoznali karizme pojedinih pokreta u Crkvi i dr.

6. S obzirom na *prikladne operativne modele djelovanja laika* važno je upozoriti na nekoliko ključnih elemenata. Danas je važno naglasiti potrebu diferenciranog promicanja svih službi i zaduženja koje Crkva ima na raspolaganju za svoj rast i djelovanje, a koje odgovaraju pojedinim životnim staležima i prilikama pojedinih članova Crkve (usp. NSP, br. 83). To je preduvjet za organski pastoral. Pritom se misli na promicanje stožernog poziva u crkvenoj zajednici, tj. svećeničkog poziva, zatim na promicanje redovničkoga poziva, ali i na promicanje službi i zaduženja koje vjernici laici mogu obavljati u Crkvi. U našoj je Crkvi do sada veći naglasak stavljan na promicanje svećeničkog poziva, što je razumljivo. No odavno je sazrelo vrijeme da, neopterećeni bremenom represija komunističkoga sustava, na najširoj razini domaće crkvenosti promičemo svijest o općem svećenstvu, o poslanju svih kršćana u Crkvi i u svijetu, što će imati za posljedicu i uvažavanje i unapređivanje službi i zaduženja vjernika laika. Pritom se, pored akolita, lektora i izvanrednog djelitelja pričesti, ministranata, pjevača, ali i članova pastoralnih i ekonomskih vijeća, posebice misli na doprinos *animatora* i *suradnika* u pastoralu čiju lepezu zaduženja treba dodatno proširiti.

7. Uzevši u obzir suvremene načine djelovanja u odnosu na javnost te njihovu percepciju od strane javnosti, ali i relevantnih društvenih ustanova i pojedinaca, sve se više kao *prikladan operativni modeli djelovanja laika* nameće djelovanje u okviru formalno organiziranog laikata – *udruga, pokreta i zajednica*. No i ta vrsta djelovanja za svoj uspjeh traži određene pretpostavke, poglavito one koje se tiču organizacijskog usavršavanja, kao što su: jasno postavljanje ciljeva, potrebne aktivnosti i očekivani rezultati, jasno određena ciljna skupina, razvijanje strateških planova za kraće ili duže razdoblje, određivanje pripadnih područja djelovanja (šport, kultura, socijalna prava, gospodarstvo, zdravstvena pomoć, pitanje obitelji). Tu je i usmjerenje prema jasnoj programskoj aktivnosti koja će okupiti što veći broj korisnika programa. Kako bi se sve to moglo ostvariti, potrebne su osobe zaposlene u pojedinim udrugama, pokretima i zajednicama, kao i tijela za koordinaciju rada udruga, opće udruživanje laika i njihovu bolju povezanost. U svrhu toga važno je također poraditi na umreženosti i protoku informacija, razvijanju međusobne suradnje putem zajedničkih druženja, zajedničkih djelatnosti i projekata, na međusobnoj pomoći, razmjeni iskustava i informacija kao i na zajedničkoj brizi za financijsku potporu djelovanju.

7. Djelovanje vjernika laika u vjerničkim društvima i skupinama vjernika

1. Blaženi Ivan Pavao II. pridao je veliku važnost osobnom apostolatu kao preduvjetu okupljanja vjernika, ali je preporučao i djelovanje u oblicima kao što su udruge, pokreti i skupine vjernika (usp. CL, br. 28-29). Drugi vatikanski koncil istaknuo je važnost takvog udruženog apostolata ovim riječima: »Udruženi apostolat je vrlo važan i zbog toga što on, bilo u crkvenim zajednicama bilo u nekim drugim sredinama, često zahtijeva da bude ostvaren zajedničkim djelovanjem. Udruge ustanovljene radi zajedničkoga djelovanja, naime, podupiru svoje članove te ih obrazuju za apostolat; one vode i upravljaju njihovom apostolskom djelatnošću tako da je dopušteno nadati se mnogo obilnijim plodovima negoli kad bi pojedinci djelovali odvojeno« (AA 18). Riječ je o manjim ili većim organiziranim oblicima okupljanja vjernika na osnovi određene karizme i unutar strukturiranih zajednica koje je Crkva prihvatila u skladu s važećim kanonskim odredbama. Unutar ovih oblika takvi vjernici ostvaruju svoj kršćanski poziv putem aktualiziranja njihove karizme, stavljajući se na specifičan put formacije unutar svoje zajednice ili pokreta. Takve su udruge posebno korisne u borbi protiv socijalnih nepravdi, kršenja ljudskih prava, u pomaganju ljudima da ponovno otkriju životni smisao, u zauzimanju »za ljudskije strukture i za usmjerenje ljudi prema Bogu osloboditelju«.[43]

U tom smislu posebnu pozornost zaslužuju one udruge i skupine koje promiču *suodgovornost* karakterističnu za laike, tj. prihvaćaju svjetovnu dimenziju kao svoje vlastito polje djelovanja dajući tako svoj doprinos evangelizaciji kulture, politike, ekonomije, zdravstva, znanosti, pravosuđa i dr. kako na nacionalnom tako i na internacionalnom planu (usp. LG, br. 30-38; AA, br. 1-2; EN, br. 70-73). Takve oblike udruženog ostvarivanja suodgovornosti vjernika laika treba danas kod nas sustavno promišljati i promicati jer omogućuju da glas vjernika i njihovi zahtjevi odjeknu u javnosti i naiđu na uvažavanje kod onih koji donose važne odluke za čitavo društvo.

Skupine vjernika župnoga karaktera

1. Ispravno razumijevanje naravi i poziva skupina i pokreta unutar Crkve zahtijeva prepoznavanje određene tipologije ovih oblika okupljanja. Unutar te tipologije potrebno je razlikovati zajednice ili skupine župnoga karaktera koje se formiraju za službu jednoj župnoj zajednici, a u skladu s dokumentom HBK *Župna kateheza u obnovi župne zajednice. Plan i program* (usp. ŽK, br. 7). Radi se o skupinama ili zajednicama koje se osnivaju kako bi služile župnoj zajednici, u prvome redu za ostvarivanje razgranatih i sustavnih oblika župne kateheze. Na taj se način skupine ili zajednice ovoga tipa (još se nazivaju i *živi vjernički krugovi*) formiraju prema darovima pojedinih vjernika s obzirom na mogućnost njihova doprinosa na pojedinim područjima pastoralnog djelovanja. Njihova je zadaća staviti se na put formacije koja će im omogućiti takvo djelovanje kojim će moći pridonijeti animiranju cijele zajednice na određenom pastoralnom području i tako biti kvascem zauzetog kršćanskog djelovanja u vlastitoj župi, što i jest bitan cilj formiranja takvih zajednica.

2. Između skupina župnoga karaktera potrebno je posebno izdvojiti *župnu zajednicu obitelji* koja bi trebala postati sastavnim dijelom pastorala svake župe. Njezina je zadaća okupljati i povezivati kršćanske bračne parove i obitelji kako bi zajednički pomagale promicanje i zaštitu obiteljskoga života u društvu u kojemu žive. Djelovanjem takve zajednice u župi moguće je na prikladan način odjelotvoriti poticaje i prijedloge za pastoral braka i obitelji koji dolaze s drugih razina, kao što su npr. poticaji koje je kršćanskim obiteljima uputio Sveti Otac Benedikt XVI. za vrijeme nedavnog posjeta našoj Crkvi i domovini, kojima je, između ostaloga, poručio: »Uz riječi Crkve, vrlo je važno svjedočenje i zauzetost kršćanskih obitelji, vaše konkretno svjedočanstvo, posebno za potvrdu nepovredivosti ljudskog života od začeća do njegova prirodnog skončanja, kao i jedinstvena i nezamjenjiva vrijednost obitelji utemeljene na braku te potreba za zakonskim odredbama koje bi podupirale obitelj u zadaći rađanja i odgoja djece.«[44] Župne obiteljske zajednice pomoći će i samoj župi postati aktivnim sudionikom u obiteljskome pastoralu.

Vjernička društva na biskupijskoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini

1. Od zajednica župnog karaktera potrebno je razlikovati oblike organiziranog djelovanja vjernika laika na biskupijskoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini koje kanonsko pravo naziva *vjerničkim društvima* (usp. ZKP, kan. 298-329), a drugdje se nazivaju i *udrugama* i *ustanovama* (usp. AA, br. 18-22), dok se za neke ustalio i naziv *pokreti*. Unutar

ovih oblika okupljanja i djelovanja vjernici se povezuju na osnovi zajedničke karizme, a u skladu s pravilima i statutima dotične udruge ili pokreta koji su prepoznati i odobreni od nadležne crkvene vlasti. Takve su udruge i pokreti nadžupnog karaktera, stoga su pozvani vlastito djelovanje uskladiti sa župnim pastoralom. S druge strane, župnici i njihovi suradnici, ali i župne zajednice kao takve, trebaju se otvoriti i za ovakve oblike okupljanja i djelovanja vjernika. Bitno je istaknuti da svaka zajednica, pokret i udruga moraju poštivati crkvene kriterije okupljanja i djelovanja.[45] Drugi vatikanski sabor u Dekretu o apostolatu laika razlučuje narav, načine i karakteristike djelovanja laikata i kaže da »postoji velika raznolikost u apostolskim udrugama; jedne se opredjeljuju za opći cilj crkvenoga apostolata, druge, pak, na poseban način za ciljeve evangelizacije i postizanje svetosti; neke idu za kršćanskim produhovljenjem vremenitog poretka, a neke druge, pak, na poseban način svjedoče za Krista djelima milosrđa i ljubavi. Među tim udrugama na prvom mjestu valja promotriti one koje gaje i ističu prisnije jedinstvo između praktičnog života svojih članova i njihove vjere. Udruge nisu same sebi svrhom, nego moraju služiti ispunjenju crkvenoga poslanja s obzirom na svijet; njihova apostolska snaga ovisi o njihovoj usklađenosti s ciljevima Crkve, o kršćanskom svjedočenju i evanđeoskom duhu svakoga pojedinog člana i cijele udruge. Sveopća pak zadaća poslanja Crkve zahtijeva da – imajući ujedno u vidu napredak ustanova i užurbani tijek današnjeg društva – apostolski pothvati katolika sve više i više poprimaju oblike udruživanja na međunarodnom polju. Katoličke međunarodne organizacije lakše će postići svoj cilj ako skupine koje su u njih učlanjene i njihovi članovi budu s njima prisnije sjedinjeni« (AA, br. 19).

2. U našoj Crkvi do sada je osnovan veći broj udruga i zajednica biskupijskoga karaktera, zatim veći broj udruga vjernika na nacionalnoj razini, a djeluje i veći broj zajednica i pokreta međunarodnog karaktera. Svi su oni nastali na osnovi određene karizme koja određuje načine okupljanja i oblike apostolata. Ovi su oblici okupljanja blagoslovljeno sredstvo nove evangelizacije, iako je još potrebno dodatno raditi na formaciji članova, kao i na prevladavanju određenih napetosti koje nastaju uglavnom u odnosu na povezanost s drugim oblicima pastorala.

3. Poseban doprinos ovakvih okupljanja vjernika očekuje se u evangelizaciji društva i u pastoralu kulture. Udruge i pokreti uvijek moraju ostvarivati misionarski karakter kršćanskoga poziva svjesni da je zajedništvo uvijek misionarsko zajedništvo (usp. CL, br. 32). Posebna je odgovornost na katoličkim udrugama i vjerničkim skupinama u evangelizaciji društva.[46] To znači da se nikada ne smiju zatvarati u sebe, niti vlastito djelovanje ograničiti samo na svoje članove već djelovati evangelizacijski u društveno-kulturnom ambijentu. Treba istaknuti da je u demokratskom društvu za uspjeh određene akcije važan i broj sudionika u toj akciji, što se odnosi i na akcije zajednica, udruga

i pokreta vjernika. Stoga se stvaranje *mreže katoličkih laika*, koja bi okupljala članove svih udruga, pokreta i zajednica, ali i sve druge aktivne laike, treba smatrati vrlo važnim čimbenikom u evangelizaciji socijalne stvarnosti. U odabiru načina djelovanja vjernika laika, a posebno djelovanja skupina i pokreta vjernika prilikom provođenja određenih akcija, treba imati na umu mentalitet današnjice koji, s jedne strane, karakterizira užurbanost i nedostatak vremena, a s druge strane pasivnost mnogih vjernika na društvenom planu. Stoga, kako bi akcije bile što uspješnije, treba odabrati načine provođenja u kojima uključivanje većeg broja vjernika neće od njih zahtijevati neostvarive napore. Kontakt elektronskom poštom, koju svaki čovjek može pogledati u trenutku koji mu odgovara ili pak zajednička aktivnost izvan kuće vezana za sadržaje u kojima vjernik ionako sudjeluje mogućnosti su koje bi u budućnosti trebalo više koristiti.

ZAKLJUČAK

1. Crkva svoje spasenjsko poslanje ostvaruje kao zajednica u kojoj su svi članovi pozvani preuzeti svoj dio odgovornosti. U aktualnom trenutku života naše domovinske Crkve nameće nam se pitanje: jesmo li u našoj ekleziološkoj svijesti teološki ispravno shvatili mjesto i zadaću vjernika laika? Nadalje, kako i na koji način vjernici laici u našoj domovini ostvaruju svoj kršćanski poziv? Konačno, što je potrebno učiniti za unapređenje djelovanja vjernika laika kod nas? Upravo na ta ključna pitanja pokušali smo dati odgovore u ovom dokumentu dotičući i cijeli niz s njima povezanih tema.

2. Svim je vjernicima laicima zajedničko da su krštenjem pridruženi Kristu i uključeni u spasenjsku zajednicu. Dioništvom u sveopćem svećeništvu imaju udjela u Kristovoj trostrukoj službi te su poslani obavljati, u onoj mjeri u kojoj se na njih odnosi, poslanje čitavoga kršćanskog naroda. Laici ne spadaju samo u Crkvu, oni jesu Crkva. Iako između zaređenih službenika i vjernika laika postoji bitna razlika u odnosu na dioništvo zaređenih službenika u sakramentu reda i na poslanju Krista glave i pastira naroda (biskupi i prezbiteri), među svim krštenicima postoji temeljna jednakost glede dostojanstva te s obzirom na zajednički poziv na svetost u vjeri i njezino svjedočenje. U pastoralnim smjernicama *Na svetost pozvani*, iz 2002. god., mi hrvatski biskupi, uz služenje prezbitera izravno smo vezali promicanje službi vjernika laika: »promicanje službi vjernika laika u Crkvi i u svijetu integralni (je)

dio svećeničkoga identiteta i u samom je središtu prezbiterskog služenja« (NSP, br. 83).

3. Stoga je cijela domovinska Crkva danas osobito pozvana snažnije se zalagati oko unapređenja poziva vjernika laika. Onima koji su teološki obrazovani i formirani za službe i zaduženja u Crkvi treba omogućiti da preuzmu odgovarajuće crkvene zadaće i uloge, osobito na području župnog pastorala. Naime, već 2000. godine preporučili smo da se u župi kao crkvenoj zajednici, u sve naglašenijem trendu življenja u anonimnosti i neosobnih ljudskih odnosa, trebaju osnovati manje zajednice koje bi personalizirale vjernički život i djelovanje i omogućile što osobniji rast u vjeri (usp. ŽK, br. 7). Kako bi se to i ostvarilo, potrebno je, sukladno evangelizacijskim izazovima koje suvremeno doba stavlja pred nas, žurno poraditi na formiranju vjernika laika. Isto je tako potrebno poraditi na daljnjem razvitku kršćanskoga dragovoljstva. Osobitu pozornost valja posvetiti evangelizacijskim nastojanjima vjernika laika u našemu društvu, bilo u osobnim bilo u organiziranim oblicima, kako bi preko njih Crkva mogla doći do svih segmenata društva i prožimati ga evanđeoskim kvascem.

4. Ovaj dokument nudi svima prijedloge konkretnih pothvata, ali i smjernice kako se predloženo može provesti u praksi. Svi smo, i pastiri i vjernici, pozvani uložiti maksimalne napore kako bi djelovanje vjernika laika u našoj Crkvi i u našem društvu bilo uzdignuto na razinu veće kompetentnosti, organiziranosti, sustavnosti i gorljivosti. Taj se zadatak neće moći ostvariti bez stalnog učenja i usavršavanja, kao ni bez prikladnog duhovno-molitvenog života i nastojanja oko obraćenja. U tome neka nam pomaže moćni zagovor Blažene Djevice Marije, Majke Crkve, blaženoga Ivana Merza, zauzetog hrvatskog vjernika laika, blaženoga kardinala Alojzija Stepinca i svih hrvatskih svetaca i blaženika.

SADRŽAJ

KRATICE 2

PREDGOVOR……. 3

UVOD……. 4

1. Kratak pregled povijesti organiziranog djelovanja hrvatskog laikata…… 5

Od početka organiziranog djelovanja do Drugog svjetskog rata …….. 5

Od početka komunističke vladavine do demokratskih promjena……. 6

Od demokratskih promjena do danas…… 8

2. Teološki temelj i kanonski okvir djelovanja vjernika laika. 10

Župna zajednica kao vlastiti ambijent života i djelovanja vjernika laika…….. 11

Svetost kao temeljna pretpostavka laičkog apostolata……. 12

Djelovati u čvrstoj povezanosti s Kristom u zajedništvu Crkve …… 13

3. Područja suodgovornosti vjernika laika u Crkvi i društvu… 14

A.Deset područja vjerničke suodgovornosti i njihovo teološko određenje……. 14

B.Iscrpniji opis navedenih područja…….. 14

Dostojanstvo ljudske osobe i njezina prava……. 14

Brak, obitelj, odgoj i posebno poslanje žene…… 15

Ljudski rad…… 17

Opće dobro……. 18

Istina, sloboda i pravednost…….. 18

Gospodarski život…… 18

Političko djelovanje…… 19

Uloga međunarodne zajednice…… 19

Očuvanje okoliša…….. 19

Mir…… 20

4. Ostvarivanje suodgovornosti…….. 21

 Afirmativno i korektivno ostvarivanje suodgovornosti…… 21

A.Afirmativno ostvarivanje suodgovornosti ……. 22

Afirmativno ostvarivanje suodgovornosti na osobnoj i obiteljskoj razini…… 22

 Afirmativno ostvarivanje suodgovornosti na profesionalnoj razini…… 25

Afirmativno ostvarivanje suodgovornosti na društveno-kulturnoj razini…….. 26

Afirmativno ostvarivanje suodgovornosti na političkoj razini 28

B.Korektivno ostvarivanje suodgovornosti…….. 30

Razni oblici korektivnog ostvarivanja suodgovornosti…….. 30

Ciljevi i načini korektivnog djelovanja …… 31

C.Shvatiti bit demokratskog društva i dostignuća modernog doba kao preduvjet za inkulturaciju evanđelja…….. 33

5. Različite službe u Crkvi…… 34

Župni kateheta…….. 35

Vjeroučitelj u školi…….. 35

Odgojitelj/ica u vjeri u predškolskim ustanovama…….. 36

Lektor……. 36

Akolit…….. 36

Izvanredni služitelj svete pričesti…… 37

Ministrant/poslužitelj…… 37

Pjevač……. 37

Član crkvenoga pjevačkoga zbora…….. 37

Orguljaš……. 38

Zborovođa…… 38

Sakristan…….. 38

Pastoralni animator…… 38

Vijećnik u pastoralnom vijeću…….. 39

Vijećnik u ekonomskom vijeću……. 39

Službenik u župnom uredu……. 39

6. Prioriteti za djelovanje vjernika laika u aktualnoj situaciji. 40

7. Djelovanje vjernika laika u vjerničkim društvima i skupinama vjernika……. 43

Skupine vjernika župnoga karaktera…… 44

Vjernička društva na biskupijskoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini…… 45

ZAKLJUČAK…….. 47

---

[1] Usp. BENEDIKT XVI., Lettera apostolica in forma di »Motu Proprio« *Ubicumque et semper*, od 21. rujna 2010.

[2] KONGREGACIJA ZA KLER, *Prezbiter – navjestitelj riječi, služitelj sakramenata i voditelj zajednice kršćanskog trećeg tisućljeća*, KS, Dokumenti 12, Zagreb, 1999., br. 1.

[3] IVAN PAVAO II., *Pastiri stada*, KS, Dokumenti 137, Zagreb, 2003., br. 51.

[4] *Isto*, br. 51.

[5] Usp. IVAN PAVAO II., *Ulaskom u novo tisućljeće*, KS, Dokumenti 127, Zagreb, 2001., br. 58.

[6] PAPINSKO VIJEĆE ZA LAIKE, *Svećenik u laičkim udruženjima*, KS, Dokumenti 95, Zagreb, 1990., br. 3.

[7] Usp. VIJEĆE ZA LAIKE HRVATSKE BISKUPSKE KONFERENCIJE, *Hrvatski katolički pokret. Zbornik radova s međunarodnoga znanstvenog skupa održanog u Zagrebu i Krku od 29. od 31. ožujka 2001.* (Z. MATIJEVIĆ, ur.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2002., str. 274.

[8] Usp. *isto*, str. 629-637.

[9] Usp. *isto*, str. 273-288.

[10] Usp. *isto*, str. 53.

[11] Usp. *isto*, str. 629-637.

[12] Usp. *isto*, str. 771-774.

[13] Usp. VIJEĆE ZA LAIKE HRVATSKE BISKUPSKE KONFERENCIJE, *Mogućnosti organiziranog djelovanja vjernika laika u Hrvatskoj*. Simpozij hrvatskih vjernika laika, Osijek, 5. – 6. listopada 2001. (Đ. HRANIĆ, ur.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2002., str. 26.

[14] Usp. *Isto*, str. 26.

[15] Usp. *isto*, str. 27.

[16] Usp. Poruka hrvatskih biskupa o vjeronauku u školi i župnoj zajednici, u: HRVATSKA BISKUPSKA KONERENCIJA, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice. Plan i program*, Zagreb – Zadar, 2000., br. 1, str. 156.

[17] Predavanja s tog skupa izdana su u zborniku VIJEĆE ZA LAIKE HRVATSKE BISKUPSKE KONFERENCIJE, *Zbor hrvatskih vjernika laika. Zagreb, 16.-18. listopada 1992. Obnoviti lice zemlje* (S. BALOBAN, ur.), Glas Koncila – Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1993.

[18] Usp. VIJEĆE ZA LAIKE HRVATSKE BISKUPSKE KONFERENCIJE, *Crkva, demokracija, opće dobro u Hrvatskoj, »Studijski dani«. Zagreb, 31. ožujka – 1. travnja 1995*. (S. BALOBAN, ur.), Zagreb, 1995.

[19] Plod toga skupa je i: VIJEĆE ZA LAIKE HRVATSKE BISKUPSKE KONFERENCIJE, *Hrvatski katolički pokret. Zbornik radova s međunarodnoga znanstvenog skupa održanog u Zagrebu i Krku od 29. od 31. ožujka 2001.*, nav. dj.

[20] I taj je skup ovjekovječen u već navedenom zborniku radova: VIJEĆE ZA LAIKE HRVATSKE BISKUPSKE KONFERENCIJE, *Mogućnosti organiziranog djelovanja vjernika laika u Hrvatskoj*, nav. dj

[21] Dobar pregled današnjih aktivnosti, ali i opis mogućnosti i perspektiva za budućnost može se pronaći u: *isto*, str. 41-743.

[22] Usp. *isto*. str. 707-781.

[23] IVAN PAVAO II., *Ulaskom u novo tisućljeće*, KS, Dokumenti 127, Zagreb, 2001., br. 30.

[24] Usp. BENEDIKT XVI., *Deus caritas est – Bog je ljubav. Enciklika biskupima, prezbiterima i đakonima, posvećenim osobama i svim vjernicima laicima o kršćanskoj ljubavi* (25. XII. 2005.), Dokumenti 143, Kršćanska

sadašnjost, Zagreb, 2006., br. 39.

[25] Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj,* Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2002., br. 2.

[26] IVAN PAVAO II., *Bit ćete mi svjedoci*. Govori za vrijeme pastoralnog pohoda Hrvatskoj od 2. do 4. listopada 1998., KS, Dokumenti 115, Zagreb, 1998., str. 45-46.

[27] *Isto*, str. 46-47.

[28] IVAN PAVAO II., Propovijed u Dubrovniku, 6. lipnja 2003., u: *Papa među nama*, Adamić – Novi list, Rijeka, 2003., str. 241.

[29] Za razumijevanje suvremenog odnosa prema radu nezaobilazna je i enciklika IVANA PAVLA II. *Laborem exercens* (Radom čovjek), KS, Dokumenti 63, Zagreb, 1981.

[30] HBK, *Pismo hrvatskih biskupa povodom pristupnih pregovora za ulazak Republike Hrvatske u Europsku uniju*, Glas Koncila, Zagreb, 2010.

[31] Usp. BENEDIKT XVI., *Caritas in veritate – Ljubav u istini. Enciklika o cjelovitom ljudskom razvoju u ljubavi i istini upućena biskupima, prezbiterima, đakonima, posvećenim osobama, vjernicima laicima i svim ljudima dobre volje* (29. VI. 2009.), Dokumenti 158, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2009., br. 48.

[32] Usp. *isto*.

[33] Propovijed na Delti u Rijeci, 8. lipnja 2003., u: *Papa među nama*, nav. dj., str. 247.

[34] Angelus, 21. lipnja 2001.

[35] BENEDIKT XVI., *Papa Hrvatima, Svi Papini govori*, Zagreb, 4.-5. lipnja 2011., Verbum, Split, 2011., str. 23.

[36] KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, *Doktrinalna nota o nekim pitanjima vezanim uz sudjelovanje katolika u političkom životu*, IKA, Zagreb, 2003., br. 4.

[37] *Isto*. Usp. također: IVAN PAVAO II., Enciklika *Evangelium vitae* (Evanđelje života),KS, Dokumenti 103, Zagreb, 1995., br. 73.

[38] BENEDIKT XVI., *Papa Hrvatima, Svi Papini govori*, nav. dj., str. 11.

[39] Usp. KONGREGACIJA ZA KLER, *Opći direktorij za katehezu*, Kršćanska sadašnjost – Nacionalni katehetski ured HBK, Zagreb, 2000., br. 221.

[40] Ako nema službeno postavljenog akolita, neke njegove zadaće mogu privremeno preuzeti i drugi vjernici uz suglasnost nadležnog pastira. Usp. ZKP, kan. 230 § 3.

[41] Papa PAVAO VI., apostolsko pismo Motu proprio »Ministeria quaedam«, nav. dj. 10.

[42] Gdje potreba Crkve to savjetuje, nadležni pastir može privremeno dopustiti obavljanje zadaća ove službe i laicima kojima služba nije službeno podijeljena, ali prije moraju biti poučeni u pravilnom obavljanju odnosnih zadaća. Usp. ZKP, kan. 230 § 3.

[43] PAPINSKO VIJEĆE ZA LAIKE, *Svećenik u laičkim udruženjima*, KS, Dokumenti 95, Zagreb, 1990., str. 15.

[44] BENEDIKT XVI., *Papa Hrvatima. Svi Papini govori*, nav. dj., str. 26. (Citat je naveden prema prepravljenom prijevodu!)

[45] Ti su kriteriji navedeni u CL, br. 30.

[46] Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Crkva i mediji. Pastoralne smjernice*, Glas Koncila, Zagreb, 2006., br. 35-36.